

I N H O U D

	<u>BLZ.</u>
1. WOORD VOORAF (J. BOSMANS)	1
2. VAN HOREN ZEGGEN (JOZEF KERFS)	2
3. EEN EIGENAARDIG PROCES VAN DE 18DE EEUW IN DE KEMPEN (P. VAN BAELEN - G. GEERKENS)	5
4. ZO D'OUTEN ZONGEN (J. BOSMANS)	11
5. PRO MEMORIE : '14 - '18 (J. BOSMANS)	21
6. DE EERSTE MENSEN IN DE STREEK VAN MEEUWEN (G. CREEMERS)	40
7. MIÉVER KAL (J. BOSMANS - Q. SCHROOTEN)	47
8. SCHOOLRIJMPJE (M. VLIEGEN)	55
9. WIJ DANKEN ...	56

WOORD VOORAF

Geachte Lezers,

Eindelijk is ook het tweede en laatste nummer van de zevende jaargang van de pers. De reden waarom het niet eerder kon verschijnen, is u vermoedelijk bekend. Samenstelling en eindredactie werden voortdurend belemmerd door sociale omstandigheden, zoals ziekte en overlijden van vader, moeder en schoonmoeder. Uw geduld heeft mij de nodige tijd gegeven om dit pijnlijk verlies enigszins te verwerken. De overledenen waren niet alleen lieve en deugdzame mensen, maar ook stille sympathisanten en informanten van de Reengenoten. Nu zij er niet meer zijn beseffen wij pas echt hoe vlug de tijd omgaat en hoeveel andere trouwe lezers en zegliden ons in de voorbije tien jaren ontvallen zijn. Gelukkig weten wij ons getroost door de fijne ontmoetingen en gesprekken die wij met velen van hen gehad hebben en door de blijvende belangstelling en medewerking van u allen.

In tegenstelling met wat de inhoud van ons tijdschrift laat vermoeden, gaat onze aandacht ook naar recente veranderingen en gebeurtenissen in onze parochie. U zult het wel met mij eens zijn, dat de laatste jaren veel veranderd is in Meeuwen. Die snelle evolutie te beschrijven, vast te leggen en te bewaren d.m.v. foto- en ander archiefmateriaal rekenen wij evenzeer tot onze opdracht. De werking van de heemkundige kring in verband hiermee bestaat voorlopig in het verzamelen van b.v. affiches, krantenknipsels en foto's. De oprichting van een toegankelijk en goed beheerd Documentatiecentrum met b.v. een depot voor archief van verdwenen en bestaande verenigingen, het creëren van een toegankelijke en aangepaste museumruimte voor losse voorwerpen en - waarom niet ? - privé-verzamelingen, de bescherming van het bouwkundig erfgoed, e.d. verdienen ruime aandacht en bezinning. Zelf worden wij nu al geconfronteerd met het probleem van een geschikte opslagplaats voor het eigen archief. Misschien weet u een oplossing.

In afwachting van het volgende nummer wens ik u een aangename verpozing met uw nieuwe "De Reengenoten".

J. BOSMANS

Van horen zeggen

Ze zagte Bertus tiégen 'em, 'ne knùust van 'ne boor, wiej er nùuw gèin mié zeen : 'ne kop wiej 'ne rónne kasseij, e lief* wiej 'n èike wel* en han wiej sjope mèt vanbinne zwiél* wiej lère zaole. Echt zuú èine buúvan des'te zuiwts dinke "dao kimt vanzelève niks* aan".

En 't waas uich 'ne brave mins. s'Zónnigs dié 'er z'n gooj klak op en dan góng 'er tevoot nao de huú(g)mès : de han goot deep innen bóksemaal* en èlken trèèj pitsden ter* op 't bolleke van z'ne noster*, sjùuw viér èin iéver te sluún. Nao de mès ane kerk nóch effekes kalle iévert wèer en dan bieje Mùun binne, tiégeniéver de kèrk, dao waas kaffee. Ne mins maag toch eet hemme, ni ? En dao zèrgde Bertus waal viér, want es 't op borrels drinken aankwaam, waas 'er ni te hàuwe : hèè drónk er driej kiére zuúvèèl es d'anner en dan nóch góng 'er karsrecht nao hùus. Det veelden ter nóch ni en 't hàuw 'em uich nóch nuuts gelèt*. Tot ...

Op 'ne kiér, wiej is 't miégelik zuiwts 'te zèige, wuúrt 'er mich zeek : bùukpien, m'ne leve mins, zuú erg des'te bedèine* penspien meesde zèige. En 't ergste van al : dorst viér te verrèkke. Hèè hàuw al ins van diej fles wiejwater willen drinke diej vèer ónner 't bèt stoon, , mè det dors 'er toch ni ris-kère.

Enfin, d'n doktuúr van Pèèr, Vanderdonck, mees kuúme. 't Doorde waal effe, mè dèè kwaam toch, mette vieloo nóch waal. Bertus wuúrt dus ónnerzócht en d'n doktuúr gaav 'em èin fles mèt van det lielik brùun dink* in, de wèts waal viér in te pakke. 't Waas zjust pèerszèik ! Z'n vrouw stón dao te kieke en vroeg wiejvèèl dej 't waas.

"Gèèv meniér d'n doktuúr mer 'ne borrel", zag Bertus. Det waas tevèèl gezagt. D'n doktuúr ging vier 'em zitte en kèèk 'em recht in d'uige : "Es 'te nóch gèèr wat wils lève jóng, mogs 'te nimié ruike en ziéker nimié van dèè klaore* drinke". Bertus knikde, mer in z'n èige vloekden ter det zich d'n dievel tervan versjrók. Z'n vrouw hàuw nateerlik al* gehièrt en diej knikde mètaan, viéral wiej ze det hiérde van dèè klaore.

'Nen daach of èttelik daonao - Bertus waas elèin bieje hin* - kimt z'n àutste zister Bet op bezeek. Mèt 'n fles àuwe klaore. Mèt wieje 'er det zaach, waas Bertus al half genèze. Hèè perbèerde* wat rechterop te guún zitte en begos te vertèlle iéver hónnerderlèij, of want 'er niks mié veelde. Bet stón dao nóch altiet mèt dieje fles te hàuwe en wachtde tot 'er ùutgekalt waas.

"Uizen Ties zag det 't zuú erg mèt dich waas, mè ich zeen toch det 't de goje kant op gèit. Ich hem uich eet viér dich bieje."

"Zèt hiej mer nèèr", zag Bertus en Bet zat de fles op 't keske, langs de fles vannen doktuúr, dieje nóch miér es halfvol waas.

Terwiele det Bet nóch wat iéver de femieliej aan 't kalle waas, hool Bertus dieje fles mer inne gater*. Tot 'er opins mees slikken en hooste. Wat Bet ni wis waas det Bertus eet gezién hàu det ziej ni zaach. Dieje wiejwaterfles ónnert bèt waas vant zelfde merk.

"Bertus jóng, ich wacht ni tot dieje van dich* trèich is, ich hem bieje uis nóch wat te doon. Tot dees daag, èh, en zeeg des'te gàuw geneest, wor !"

"Jómme dao zal ich waal viér zèrge. De kims nóch mer ins aaf."

Bet vertrok en Bertus hièrde de diér tùuwklatse*. Mèt snapden ter dieje nùuw fles opt keske, dié de stop traaf en zat ze ane kop tot er 'n hiél klats ùut waas. Godmins, es'te kals van lekker ... !

Bertus zat de fles bieje zich ónnert bèt en pók innegang* de wiejwaterfles en stuúk dieje ónner de bèddezak. 't Wiejwater hàuwer ómmers nimié vandoon : hèè hàuw nùuw hiél annerse medikamente es vanne pestuúr ennen doktuúr.

Hèè hàuw gelèk, want effe ternaokwaam mojer binnen. Dieje kwaam de kamer in en vroeg al drek : "Emen hiej gewèèst ?" Of want ze 't geruúken hàuw.

"Juú, uis Bette".

"De zies persies bèter ùut es strak. Ziéker vèèl mote kalle ?"

Ze trok 't dèksel* wat tegooj en bókte zich viér dieje fles wat wiejer ónnert bèt te sjieve. Innegang zaag ze det er 'n hiél dèil ùut waas. "Dich zieps mich toch 't wiejwater neet ùut ziéker ? Dao kims 'te van inne hèl." En iér Bertus eet hàuw kónne zèige .. "Wat riek ich ? Heps 'te toch mer wat van det brùn

fleske gepakt?"
 "Det hem ich, juú, en det hilpt. Miér es det gekwispel mèt
 det wiejwater !

Ich veel mich" Iér 'et twié meniète wiejer waas, sloop 'er
 wiej 'nen os.

"Vèèl bèter, meniér pestuúr", zag Bet wiej Bertus weer wakker
 wuurt. Bertus knikde. En 't doorde ni lang of Bertus zaat
 s'zónnigs weer inne kèrk.

Mè of 'er nùuw genèze is van diej fles vanne pestuúr, of diej
 vannen doktuúr of diej van Bet ? Det zal altiet èi mienieste-
 riej*blieve.

Naverteld door Jozef Kerfs alias

Zjef van Lewiej vanne Smiét.

lief	: lijf
wel	: pletrol
zwiél	: eelt
vanzelève niks	: nooit iets
bóksemaal	: broekzak
pitsden ter	: kneep hij
noster	: rozenkrans
gelèt	: geschaad
bedèine	: bijna
dink	: spul
klaore	: jenever
al	: alles
biej hin	: thuis
perbèerde	: probeerde
hool ... inne gater	: hield ... in de gaten
diej van dich	: uw vrouw
tùuwklatse	: dichtslaen
innegang	: tegelijkertijd
't dèksel	: dekens
mieniesteriej	: (opzettelijke verspreking) = mysterie

EEN EIGENAARDIG PROCES VAN DE 18DE EEUW IN DE KEMPEN
--

Van de heer Paul Van Baelen, Gruitrodenaar wonende te Hasselt, ontvingen wij een overdruk van zijn bijdrage over 18de-eeuwse processen in de Kempen verschenen in het ALBUM Dr. M. BUSSELS, uitgegeven door de Federatie der Geschied- en Oudheidkundige Kringen van Limburg in 1967.

Eén van die processen werd ingespannen tegen H. Van Dyck van Wijshagen. Het dossier van dit proces berust op het Rijksarchief te Hasselt, RAH, Meeuwen, bundel I.

De auteur Paul Van Baelen gaf ons de toestemming om zijn artikel over dit proces in ons tijdschrift op te nemen.

Hierna volgt eerst de integrale tekst van de auteur. De aanvullende woordverklaring, de bedenkingen bij dit proces en de toelichtingen over de familie Van Dyck zijn door mevrouw Godelieve Juvens-Geerkens geschreven.

EEN PAAR EIGENAARDIGE PROCESSEN VAN DE 18DE EEUW IN DE KEMPEN

door Paul Van Baelen

Proces te Meeuwen tegen H. Van Dyck de jonge

"De hoogh eed. geb. Heer Graeve van Renesse, Baron van Oostmall Hooghen en Souverainen officier van het ambt Stokkem", klaagt op 3-8-1716 Hendrick Van Dyck aan, om een kind, gestorven van opgelopen brandwonden, zonder voorafgaandelijk onderzoek, begraven te hebben. Zijn klacht komt hierop neer en hij beweert :

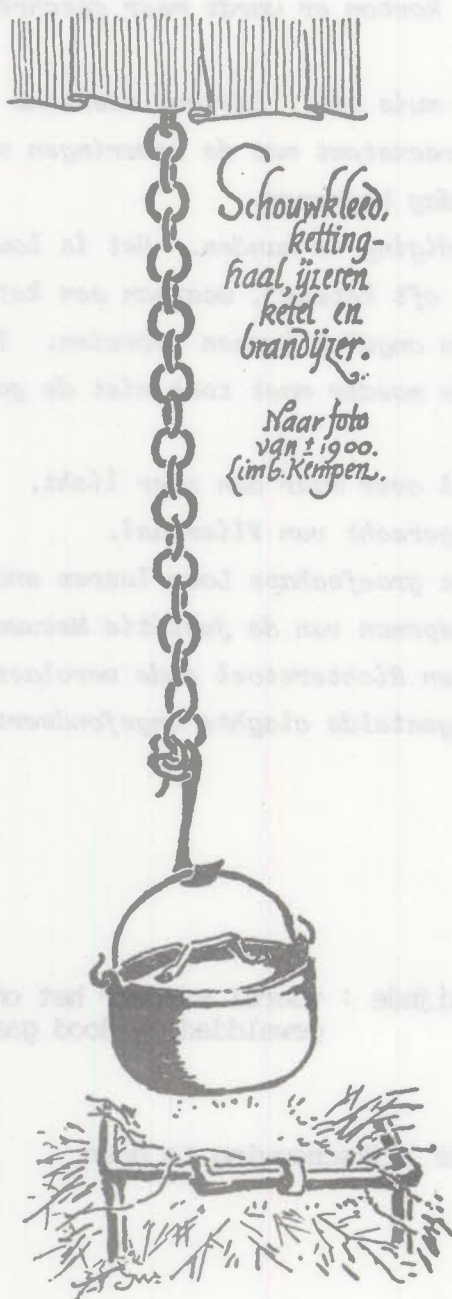
1. *dat het niemand geoorloofd is, "sich meester te maecken van doode lichamen, morte violenta vel quasi geperimeert sijnde".*
2. *dat het insgelijks verboden is die lichamen te begraven zonder "voorgaende visitatie des gerichtts" en dat volgens de statuten, geldende in dit land, het nodig is het lichaam te "deterren" om het "lichaem in forma te visiteren".*
3. *dat voor enige dagen het kind van de beklaagde, omtrent 3 jaren oud, door onachtzaamheid van de beklaagde of de zijnen, hetzij door een ketel heet*

water of door gloeiende asse, zodanig verbrand werd dat het na een drietal dagen aan zijn wonden is bezweken.

4. de beklaagde is "so stout en temerair" geweest, van het lijkje, zonder voorafgaandelijk of het minste onderzoek vanwege het gerecht of zonder dit laatste hierover in kennis te stellen, onmiddellijk te begraven.
5. dat volgens de statuten van het land de beklaagde hiervoor dient gestraft.

Om al deze redenen "sal beklaagde apprehensibel geweest woorden" om dan verder, naargelang de zwaarte van het delict, tot lijfstraf veroordeeld te worden.

Beklaagde in zijn verweer beweert dat zijn kind geen geweldadige dood gestorven is en dat hij in de gehele zaak te goeder trouw handelde.

Het kind is tijdens zijn afwezigheid, terwijl het met een ander kind rond het vuur speelde verbrand door een ketel heet water, die boven de open haard hing. De moeder Agnes Houben was in de keuken met een werkje bezig en de knecht Lambrecht Vanderstegen was "doende met de koeketel", beiden hebben het ongeluk niet kunnen voorzien of beletten, zij willen dit dan ook onder eed bevestigen.

Beklaagde ontkent ook maar enige "stoutigheyt oft temeriteyt" begaan te hebben en achtte het also niet nodig het gerecht hierover te verwittigen of om een visitatie te verzoeken. Verder ontkent hij, dat hij met opzet of kwaad inzicht het kind "subito soude hebben doen begraven". Dit is een valse beschuldiging. Het kind is meer dan 24 uren na de dood begraven en dit omstreeks 10 uur, met "behorelyck waecken der naebueren des nachts en luyden der clocken" zoals het in de parochie de gewoonte is bij de teraardebestelling van kinderen. Zodoende heeft hij geen enkele van de statuten over-

schreden en is hij niet strafbaar. De hele aanklacht noemt hij vruchteloos "nulliter en injurie" en hij verzoekt vrijgesteld te worden met gewin van alle kosten.

De aanklager noemt Van Dijck zijn verdediging maar zwak, de verklaringen van de vrouw en knecht noemt hij van geen tel, de vrouw is "in haere mans saecke niet geloofbaer" en de knecht is samen met zijn meester "twee sielen in een lichaem". Indien hij blijft loochenen dient hij ter proeve te komen. Beklaagde houdt voet bij stek en beweert dat het kind 5 dagen na het ongeluk is overleden, dat hij de zaak niet verdoken heeft gehouden, vermits zij het geheel dorp van Meeuwen en Wijshagen door bekend was.

Het valt niet te betwijfelen dat de aanklager hier aan het kortste eindje trekt en hij verzoekt dat de akte zou gesloten worden "om leer ende rechargie te becomen van het oppergericht".

Het wordt een heen en weer geschrijf, de aanklager krabbelt stilaan achteruit, hij klaagt nu onachtzaamheid aan, kortom er wordt meer geschreven dan nodig is.

De beklaagde wordt het spel van kat en muis beu. Pastoor Geerkens van Wijshagen levert een verklaring af die overeenstemt met de beweringen van de beklaagde, het kind is bij klaar lichte dag begraven.

Advokaat Van de Cruys neemt zijn verdediging in handen. Het is louter een ongeluk, de kinderen hebben den "haele oft ketene", waaraan een ketel heet water hing, geraakt, niemand had zo een ongeluk kunnen voorzien. Ten andere er zijn nog twee jongere kinderen en de moeder moet toch niet de ganse dag met drie kinderen op schoot zitten.

Ook de aanklager gaat nog tot de aanval over maar dan zeer licht.

Ten slotte komt de zaak voor het oppergerecht van Vliermaal.

De schepenen van het "oppergerichts des graefschaps Loon leeren ende rechargeren" op 15 maart 1718 dat de schepenen van de justitie Meeuwen "sij het sallen voogen op hennen gewonelycken Richterstoel ende verclaeren den Hooghgeboren Heer claeger in sijne aengestelde claghte ongefondeert met condemnatie in de helftheyt der kosten".

Daarmede was ook deze zaak afgelopen.

WOORDVERKLARING

morte violenta vel quasi geperimeert sijnde : vooral wanneer het om een gewelddadige dood gaat

deterren : opgraven

in forma te visiteren : een behoorlijke lijkschouwing te doen

apprehensibel : de beklaagde mag gearresteerd, in hechtenis genomen worden

subito : onmiddellijk

nulliter en injurie : niet bestaande en onrechtmatig

rechargie : datgene waarmee men belast wordt

haele of ketene : getakt ijzer of ketting waaraan men een ketel boven het vuur hangt

oppergerecht van Vliermaal : gerechtshof dat fungeerde als Hof van Beroep voor een groot deel van de plaatselijke Schepenbanken in het Land van Loon. Voor strafzaken dienden de Schepenbanken zich tot het Hof van Vliermaal te wenden. Het gerechtsdossier werd aan de hoofdrechtbank overgemaakt. Dit Hof stelde een onderzoek in en sprak het vonnis uit. Dit vonnis diende door de Schepenbank ongewijzigd uitgesproken te worden.

schepenen van de justitie meeuwen : lokaal gerechtshof, gevormd door een schout en zeven schepenen. Te vergelijken met het latere vrederecht.

gewonelycken Richterstoel : stoel van waarop de voorzitter van de schepenbank uitspraak deed

claeger : de aanklager, d.i. den Hooghgeboren Heer Graeve van Renesse, Baron van Oostmall, Hooghen en Souverainen officier van het ambt Stokkem

ongefondeert : ongegrond

condemnatie : veroordeling

helfheyte der kosten : de helft van de gerechtskosten

ENKELE BEDENKINGEN

In de huidige tijd zou een dergelijk ongeluk hoogstwaarschijnlijk niet meer, en zeker niet op die manier, door het gerecht behandeld worden. Om de reden waarom dit proces ingespannen werd te begrijpen, dienen we terug te gaan naar het Ancien Régime. Voor het beroep van schout diende men te betalen. Hij trok geen wedde maar kreeg ^{voor} ieder proces dat hij aanspande een bepaald bedrag. Dat de ijver van deze mannen soms groot was (denk aan de Bokkerijdersprocessen) is nogal evident. Kwam hem een "eigenaardige" zaak ter ore dan greep hij in. Om excessen te vermijden diende

de plaatselijke Schepenbank, voor strafzaken "ter lering" te gaan bij het oppergerecht (hier Vliermaal).

Als we nu bovenstaand proces even ontleden kunnen we volgende feiten op een rijtje zetten.

Bij de familie Van Dyck loopt een kindje van ongeveer 3 jaar, levensgevaarlijke brandwonden op door een ketel heet water die boven de open haard hangt. Na enkele dagen sterft het kind en wordt begraven. Niemand is zich van kwaad bewust, behalve de aanklager. Deze spreekt in zijn aanklacht straffe taal. Het is namelijk verboden iemand die een gewelddadige dood gestorven is te begraven zonder dat het lijkt "gevisiteerd" werd.

De opvattingen van de aanklager en van de familie Van Dyck staan natuurlijk lijnrecht tegenover elkaar. Voor de aanklager tellen de getuigenis van de moeder en de knecht niet mee. Pastoor Geerkens van Wijshagen legt zijn gewicht mee in de schaal van de familie Van Dyck.

Uiteindelijk, na meer dan twee jaar procederen, krijgt de familie Van Dyck - om het zo uit te drukken - eerherstel. Voor het Hof van Vliermaal wordt Hendrik Van Dyck vrijgesproken. De aanklager zijn klacht wordt door deze rechters ongegrond bevonden en de aanklager dient de helft van de proceskosten te betalen.

Parochieregister Wijshagen

Geboorteakte Lambertus Van Dyck

1912

*nona octo Care in necessitate
baptizatus est et circumcisus fuit
Huius Lambertus van Dyck filius
Legitimus Gaudenci van Dyck
et Agnes Houben*

1712

negen oktober

ontving de nooddoop

Lambertus van Dyck

wettige zoon van Hendrik van Dyck

en Agnes Houben

(daar het kind de nooddoop ontving ontbreken peter en meter)

De familie Van Dyck-Houben

Henri Van Dijck (de jonge genoemd omdat zijn vader eveneens Hendrik heette) huwde te Wijshagen op 20 augustus 1708 met Agnes Houben.

We vinden deze familie terug op Dijckergoed op Plockroy, waar ook het dramatisch ongeluk met hun kind gebeurde.

Van het echtpaar Henri Van Dyck-Agnes Houben zijn zeven kinderen gekend.

- Lambertus °9 oktober 1708

Dit kind is vermoedelijk kort nadien overleden gezien de volgende zoon weer de naam Lambertus kreeg en vermits bij het proces tussen 1716 en 1718 over drie kleine kinderen gesproken wordt.

- Christina °24 november 1709

- Lambertus °9 oktober 1712

Lambertus is het slachtoffertje van het ongeluk met de ketel heet water. Het kind overleed een paar dagen later aan de gevolgen van de brandwonden.

- Petrus °13 maart 1716

Christina, Lambertus en Petrus waren de drie kleine kinderen waarover sprake. Later werden nog drie kinderen geboren.

- Maria °3 januari 1718. Zij werd nog geboren voor de uitspraak van het vonnis.

- Joannes °2 augustus 1722

- Helena °22 september 1724

Afgezien van het feit dat de familie Van Dyck volledig vrijgesproken werd in het gevoerde proces, blijft toch het gegeven dat ze naast het verlies van hun kind, onder dramatische omstandigheden, nog met een proces vervolgd werden.

Dit proces duurde van 3 augustus 1716 (eerste aanklacht) tot 15 maart 1718.

G. JUVENS-GEERKENS

feb. 1987

Zo d' ouden zongen

Enkele maanden geleden bezorgde de heer W. Feyen (Weg naar Zwartberg 3) ons een verzameling oude liedteksten ter inzage.

De twee "cahiers" bevatten in totaal maar liefst 58 liederen, voornamelijk afkomstig van markt- en kermiszangers en dus waarschijnlijk ooit vroeger in druk verschenen.

Het ontbreken van bronvermeldingen (b.v. namen van auteurs-componisten), het doorstrepen, weglaten en bijvoegen van versregels en de spelling van bepaalde woorden laten vermoeden dat de liedjes - althans de meeste ervan - uit het geheugen zijn opgeschreven.

Doordat nergens een titelblad voorkomt, is het moeilijk te achterhalen wie deze liedjes heeft opgeschreven. Het handschrift verraaft alleen dat een drietal kopiïsten aan het werk geweest zijn. Wellicht heeft ieder van hen een aantal gekende liedjes in één keer opgeschreven.

Alleen in de derde groep (zie verder) komen dateringen voor, nl. 15 februari 1942 en 4 november 1945. Dit volstaat evenwel niet om de periode waarin de liedjes gecopieerd of opgeschreven werden nauwkeurig te bepalen.

Sommige teksten werden ons al eerder door andere lezers bezorgd. Dat is het geval met het Lied van den ABC, dat in ons vorig nummer verscheen.

Vergelijking van liedjesteksten uit verschillende bronnen bewijst duidelijk hoezeer de meeste oude volksliederen tijdens de mondelinge overlevering veranderd en aangepast zijn. Ter illustratie volgt nu een andere versie van het Lied van den ABC. De onderstreepte woorden wijken af van de vorige versie, verschenen in DE REENGNOTEN jg. 7, nr. 1, blz. 18.

LIED VAN DEN ABC

- A Is de akker den grond van de min
- B Is een bruintje naar bruidegoms zin
- C Is Cerila zoo minzaam en zoet
- D Is de dwaling die Papaatje soms doet

Refr. Van tra-la-la ...

- E Is een engel een bloem die ontluikt
- F Is een Fiks die zijn nagels gebruikt
- G Zijn de gekken zooveel er bestaan
- H Zijn de harten die minzaam slaan

Refr. Van tra-la-la ...

- I Is de ingang waar in blijf de vraag
 J Is jaloerschheid die mij somtijds plaagt
 K Is het kussen en streeën zoo zoet
 L Is de liefde die dwaasheden doet

Refr. Van tra-la-la ...

- M Is een minnaar die doet wat hij kan
 N Is een nichtje dat beeft voor haar man
 O Is het oog der verbodene vrucht
 P Is het proeve waaraan men gicht

Refr. Van tra-la-la ...

Q - R - S - T ontbreken !

- U Is een uurtje gebeurt zonder licht
 V Is het vrijven in vaders opzicht
 W Is het wiegen en dient nog geleerd
 X Is een insect dat zijn eigen vergeet

Refr. Van tra-la-la ...

- Y Is de ijsbaan zoo glad voor den voet
 Z Is het zoenen en smaakt toch zoo zoet
En bij het zoenen daar bij nog een kus
Smaakt toch veel beter dan tien van mijn zus

Refr. Van jahoela la hoela hoe lala

Vergelijking van liedjesteksten maakt het ook mogelijk om ontbrekende versregels en strofen terug te vinden. Hierna volgen de titels van de liedjes uit de verzameling van W. Feyen. Tussen de ronde haken vindt u het aantal strofen of coupletten. De indeling (I-II-III) komt overeen met de bundeling in de cahiers. De titels staan in de oorspronkelijke volgorde.

- I. 1. Lied van Alfons (8)
2. De twee recruten (7)
3. Het avondklokje (8)
4. De dragonders (4)
5. Het lied van den smid (4)
6. Den dronkaard (7)
7. Bruiloftslied (wijze : Brabançonne) (3)
8. Pier en Lijn (7)
9. Lied van de jacht (5)
10. Ons Netje (8)
11. Roosje (7)

12. De nachtegaal (3)
13. Nieuw lied (7)
14. Het vissersmeisje (4)
15. Lied van Damond (11)
16. De Vink (4)
17. Als 't zondag is (4)
18. Het klooster van Sint-Arjaan (6)
19. In 't vlas (6)
20. De dahlia (3)
21. Het melkboerinneke (5)
22. Schijn bedriegt (2)
23. Ik werk toch zo geerne (5)
24. Bruiloftshulde aan het jonge paar (4)
25. Het kussen (6)
26. Een wandeling (6)

II. 1. Lustig lied (6)

2. Kom aan mijn hart Marietje (3)
3. Minnelied (5)
4. Verlaten (3)
5. Spaansche nachten (3)
6. Het zomerseizoen (5)
7. Ik min u alleen (3)
8. Lied van den keizer (11)
9. Moord van Ronselbeek (8)
10. Lied van den A.B.C. (6)
11. De ooievaar (3)
12. De wever van Stramproy (6)

III. 1. De kus en de vier jaargetijden (4)

2. Ik beminde volle glazen (4)
3. Sus, de boterhond (4)
4. Schijnbedrijf (4)
5. Suska van Rusla (8 ?)
6. Harie en Leonie
7. Te Sedan op den heuvel (8)
8. Het zomerseizoen (5)
9. Antje (wals) (4)

10. Jan den duivel (1 : onvolledig)
11. Kom Jan, kom mee naar huis (8)
12. Bal masqué (3 : onvolledig)
13. Ik hou van jou alleen (4)
14. Zielesmart (5)
15. De chauffeur (wijze : Ik heb een huisje met een tuintje) (4)
16. De B.J.B.-ster (wijze : Mijn Annemieke) (4)
17. De moeder van den missionaris (3)
18. Aan U alleen (3)
19. De mijnwerker (of vaders lied) (4)
20. Bruiloftsdicht (44 versregels).

Het spreekt vanzelf dat wij al deze liedjes hier niet in extenso kunnen publiceren. Daarom hebben we een keuze gemaakt.

Het eerste, DEN DRONKAARD (I,6), getuigt van vakmanschap en psychologisch doorzicht.

Het tweede, DE OOIEVAAR (II, 11), is een romantische evocatie van een "blijde gebeurtenis", nl. de geboorte van een tweeling.

Het derde, DE MIJNWERKER (III, 19), bezingt de trots en het leed van een mijnwerkersvrouw die haar echtgenoot "verliest".

DEN DRONKAARD

"Den dronkaard" - auteur en melodie voorlopig onbekend - is een merkwaardig lied, niet alleen qua structuur maar ook qua inhoud.

Het bestaat uit zes coupletten van elk zes regels plus een zevende couplet van acht regels. De versregels rijmen twee aan twee.

Opvallend is dat het hier om een beurtgezing gaat. De eerste zes coupletten worden beurtelings door een mannen- en een vrouwenstem gezongen. Voor de eerste vier regels van het laatste couplet wisselen man en vrouw elkaar af, terwijl de man de laatste vier regels voor zijn rekening neemt.

In 50 versregels schetst de tekstschrijver een tragikomisch tafereel, dat ook voor mensen van deze tijd nog gemakkelijk herkenbaar is.

De problematiek, nl. het alcoholisme, is nog altijd actueel.

De inhoud getuigt bovendien van psychologisch doorzicht of - om het eenvoudi-

ger uit te drukken - mensenkennis. Ter illustratie daarvan heb ik iedere strofe van een analytisch commentaar voorzien. De lezer hoeft het met mijn interpretatie natuurlijk niet eens te zijn, maar wie eerlijk en nuchter in de spiegel van dit levenslied kijkt, zal zich de situatie wellicht gemakkelijk kunnen voorstellen.

Maandagmorgen 1.00 uur. De echtgenoot van Trientje komt thuis van zijn wekelijkse kroegentocht. Trientje is opgebleven, niet zozeer uit nieuwgierigheid omtrent de geestelijke of lichamelijke toestand van haar man dan wel om zijn naïeve hoop op een "veilige" thuiskomst te verijdelen.

I.

Ach Trientje mijn engel, toe geeft me een zoen

Ik heb wat gedronken, maar ik zal het niet meer doen

Gij moet niet staan pronken, ik ben toch niet kwaad

Ik ben blij dat ik thuis ben, het wordt duister op straat

Ach Trientje spreek mij eens vriendelijk aan

En zeg mij : heb ik u dan ooit iets misdaan ?

Uiterlijk bedaard, maar enigszins overmoedig door de invloed van de alcohol, vertrouwt de man op zijn verleidingstalent om een snelle verzoening te bereiken. Met een paar liefkozingswoordjes uit betere dagen (*Ach Trientje, mijn engel*) probeert hij zijn vrouw te vertederen en haar tot een vergevend gebaar te overhalen (*toe geeft me een zoen*).

De onverwachte en ontnuchterende confrontatie met Trientje brengt hem vlug tot inkeer en berouw. Om zijn schuldbesef en de oprechtheid van zijn toenaaderingspoging te laten blijken, neemt hij zijn toevlucht tot een deemoedige en volledige schuldbelijdenis (*ik heb wat gedronken*), inclusief het volmaakt berouw en het vast voornemen van niet meer te zondigen (*ik zal het niet meer doen*).

Doordat Trientje voor deze haar opgedrongen rol van biechtvader niets schijnt te voelen, gooit hij het meteen over een andere boeg : hij probeert zijn wrevelig vrouwtje (*gij moet niet staan pronken*) te troosten door haar te verzekeren dat hij helemaal niet boos is (*ik ben toch niet kwaad*).

"Dat moest er nog bijkomen", schijnt Trientje te denken. Daarom probeert hij haar te ontgooien met een parafrasering van het ingelijste huwelijkscadeau "Oost west, thuis best" (*ik ben blij dat ik thuis ben*) en een deerniswekkende doch belachelijke reden : *het wordt duister op straat*. Alsof de zon pas is ondergegaan ! Het is dus niet verwonderlijk, dat ook zijn tweede zet niets oplevert. Maar onze held bewaart zijn kalmte en mildert zijn eis (*kom spreek mij eens vriendelijk*). Trientje reageert niet onmiddellijk, maar de schijnheilige vraag die hij daarop laat volgen (*en zeg mij : heb ik u dan ooit iets misdaan ?*) breekt haar de mond open.

II.

Zwijg dronkaard, het is reeds één uur in den nacht

Ik had u waarachtig niet vroeger verwacht

Het is weer den droevigen zondag geweest

Gij drinkt alle weken, gij lelijke beest

Zoo tristig te leven, dat valt mij toch straf

Gij zult mij waarachtig nog brengen in het graf

Nu is het Trientje haar beurt. De scheldende aanhef waarmee zij hem het zwijgen oplegt (*zwijg dronkaard*) moet hem meteen duidelijk maken "hoe laat het is", zodat haar opmerking "*het is reeds één uur in den nacht*" eigenlijk overbodig is. Vervolgens geeft ze hem te verstaan, dat hij er vooral niet op moet rekenen dat zij dit voorval als een toevallig en verschoonbaar slip-pertje beschouwt (*ik had u waarachtig niet vroeger verwacht*). Dan volgt Trientjes zelfbeklag. Daaruit blijkt dat zij de hele zondag alleen gezeten heeft (*het is weer den droevigen zondag geweest*). Waar het eigenlijk om gaat is, dat hij een verstokte drinker is (*gij drinkt alle weken*). En om het goed tot hem te laten doordringen dat deze vaststelling meer dan een zacht verwijt is, slingert ze hem nog een scheldnaam naar het hoofd (*gij lelijke beest*). Trientje kan het ellendige leven met haar verslaafde echtgenoot niet meer aan (*zoo tristig te leven dat valt mij toch straf*) en voor-spelt hem de dreigende catastrofe (*gij zult mij waarachtig nog brengen in het graf*).

III.

Ach Trientje, geloof mij, ik ben toch niet zat

Ik heb nog maar dertig klein druppels gehad

Maar gij zijt altijd kwaad als ik kom naar huis

Zeg Trientje, waarom maakt ge zoveel gedruis ?

Kom geef mij wat eten en kus mij eens gauw

Want ik sta hier te beven van honger en kou

De man gelooft natuurlijk niet in de noodlottige gevolgen van zijn gedrag en vindt dat de emotionele uitlatingen van zijn pessimistische eega moeten worden gerelativeerd. Maar hoe ? Rustig ontkennen en minimaliseren. Trientjes bewering, dat hij elke week op stap gaat, kan hij niet weerleggen, maar hij weigert te erkennen dat hij (weer) dronken is (*ik ben toch niet zat*). De bewijsvoering die hij daarvoor gebruikt, is even zwak als doorzichtig : *ik heb nog maar dertig klein druppels gehad*.

Ach die Trientje, zij onderschat gewoon zijn capaciteiten. Hij is heus geen beginnening. Er is niet de minste reden om ongerust of kwaad te zijn (*maar gij zijt altijd kwaad als ik kom naar huis*) en zich op te winden (waarom maakt ge zoveel gedruis ?)

De man stuurt dadelijk aan op een onvoorwaardelijk herstel van de huiselijke vrede door het traditionele rollenpatroon, d.w.z. de gewone sleur, te hervatten : hij, de sterke man, die het voor het zeggen heeft, en zij, de zorgende moeder bij de haard, die voor het eten zorgt (*kom geef mij wat eten*) en lief voor hem is (*en kus mij eens gauw*). O, hartvochtige ! Heeft zij dan geen

medelijden met hem ? (*Ik sta hier te beven van honger en kou*). "Ik had honger en gij hebt mij niets te eten gegeven; ik had kou en gij hebt het vuur laten uitgaan; ik had behoefte aan tederheid en gij hebt mij geen kus gegeven; ..."

IV.

*Wat spreekt gij van eten, gij dronkaard, gij lap
Ik heb nog geen suiker voor de kleine in zijn pap
Gij drinkt en gij schinkt maar tot laat in den nacht
Aan vrouw en aan kind daar wordt niet aan gedacht
Ge hebt zeker uw geld van de week weer verteerd ?
En hier is geen brood en geen vuur in den heerd*

Trientje heeft echter geen zin om naar zijn bergrede te luisteren. Maar wacht ! Zij zal hem eens even zijn zaligheid geven. Hoe durft die schaamteloze zatlap haar terechtwijzen (*wat spreekt gij van eten, gij dronkaard, gij lap*), terwijl zij niet eens suiker heeft om in de kleine zijn pap te doen (*ik heb nog geen suiker voor de kleine in zijn pap*). Trientjes klaaglied verandert plotseling in een akte van beschuldiging die samengevat als volgt luidt : egoïstisch gedrag (*gij drinkt en gij schinkt maar tot laat in den nacht*) met verwaarlozing van vrouw en kind tot gevolg (*aan vrouw en aan kind daar wordt niet aan gedacht*). Met een retorische vraag (*ge hebt zeker uw geld van de week weer verteerd ?*) stelt zij hem verantwoordelijk voor de armoede waarin het gezin verkeert (*en hier is geen brood en geen vuur in den haard*).

V.

*Ge kunt niets als klagen, dat weet ik al lang
Maar met al uw zagen maakt gij mij niet bang
Maar als gij mij tergt of gij maakt mij kwaad
Dan pakt ik u vast en ik smijt u op straat
Dus Trientje, ik zeg het u met fatsoen
Dat gij mij voortaan geen wenschen moogt doen*

Nu heeft zij hem pas goed in zijn eer gekrenkt, m.a.w. de man is op zijn tenen getrapt. Daarom gaat hij onmiddellijk in de tegenaanval. Bij gebrek aan argumenten om de zoëven tegen hem geuite beschuldigingen te ontcrachten, begint hij zijn Trientje te vernederen en te bedreigen. Zijn vrouw kan alleen maar klagen en zagen (*gij kunt niets als klagen*), maar dat is niets nieuws (*dat weet ik al lang*). Dat is hij gewoon. Als ze maar niet denkt, dat ze hem daarmee de stuipen op het lijf jaagt (*met al uw zagen, maakt gij mij niet bang*). Maar als ze hem tergt met haar brutale mond (*maar als gij mij tergt*), dan wordt hij kwaad en zal hij niet aarzelen om haar vast te grijpen en op straat te smijten (*dan pakt ik u vast en ik smijt u op straat*). Trientje is dus ge-
waarschuwd.

Verontwaardigd maar beheerst (*ik zeg het u met fatsoen*) probeert hij zijn gezag te herstellen. Zij moet ophouden met eisen te stellen (*dat gij mij voortaan geen wenschen moogt doen*). Zij heeft te zwijgen en te gehoorzamen.

VI.

En als gij mij durft slaan, dan neemt ik een stoel

En sla u het vel van uw lelijke smoel

Dan stamp ik die potten en pannen in gruis

Dan neem ik mijn kind en ik ga weer naar huis

Want moeder die zegt het mij dikwijls genoeg

Dat ik mag komen in 't laat en in 't vroeg

Het conflict bereikt nu stilaan het hoogtepunt, want Trientje is helemaal niet van plan zich poeslief te gedragen.

Haar agressieve reactie is te vergelijken met de instinctieve reflex van een kat in het nauw, die blaast en krabt (*en als gij mij durft te slaan dan neemt ik een stoel en sla u het vel van uw lelijke smoel*) om zichzelf en haar jong te verdedigen en ten slotte noodgedwongen op de vlucht slaat. De vergelijking is des te treffender, aangezien Trientjes man met een "kater" zit. Als hij haar durft aanraken dan vertrekt Trientje (*dan neem ik mijn kind en ik ga weer naar huis*) en blijft hij met de gebroken potten (*dan stamp ik die potten en pannen in gruis*) zitten.

De dreiging van Trientje om dit "vonnis" met de steun van haar moeder (*want moeder die zegt het mij dikwijls genoeg*) desnoods op staande voet uit te voeren (*dat ik mag komen in 't laat en in 't vroeg*), moet hem tot betere gevoelens brengen.

VII.

Ach Trientje, kom spreken wij daar toch niet van

Dan moet gij niet dreigen van mij nog te slaan

Dat zal ik niet doen, want ik min u te zeer

Dan drinkt toch in Gods naam geen druppeltjes meer

Ik zal drinken met maat, wat dunkt u daarvan ?

Dan krijgt gij waarachtig een nuchtere man

Ik zal drinken met volle vaten, wat dunkt u daarvan ?

Dan krijgt gij waarachtig een zatteren man

De zondige gedachte aan een definitieve scheiding zorgt voor een plotse wending, want beiden zijn er schijnbaar door aangeslagen. De toon van het gesprek wordt opeens zachter. Dat komt vooral doordat de man begint in te binden.

Met een diepe zucht (*ach Trientje*) smeekt hij als het ware dat Trientje zou blijven (*kom spreken wij daar toch niet van*). Trientje gaat ermee akkoord op voorwaarde dat hij haar nooit meer bedreigt (*dan moet gij niet dreigen van mij nog te slaan*). Gesterkt door zijn belofte (*dat zal ik niet doen*) en zijn spontane liefdesverklaring (*ik min u te zeer*), denkt die goedgelovige Trientje dat zij haar slag heeft thuisgehaald. Het enige wat zij nog nodig heeft, is, dat hij plechtig zweert (*in Gods naam*) van niet meer te drinken.

Helaas ! In plaats daarvan stelt hij haar voor een spitsvondig dilemma.

Trientje kan kiezen : of hij drinkt met maat (druppels) en dan krijgt zij een nuchterder man, of hij drinkt met volle vaten en dan krijgt zij een zattere man. Kortom, drinken zal hij !

DE OOIEVAAR

Ze zitten samen bij 't wiegske
 Gevoerd van blauw satijn
 Zijn blikken in haar blikken
 Haar handjes in de zijn
 Zij spreken reeds van een lief kindje
 Van 't kindje frisch en zacht
 Bij d'ooievaar besproken
 En dagelijksch verwacht
 Het zal zijn zegt het meisje met lachend gezicht
 Een jongetje zal 't wezen het aardige wicht
 Als vader zal 't heeten en 't kindeke zoet
 Als hij zal 't wezen, neerstig en goed

Daar buiten klinkt het blijde
 't Geroep van d'ooievaar
 De winter is verdwenen
 De lieve lente is daar
 En binnen zoent de man zijn vrouwtje op den mond
 En zegt geliefde luister
 Wat d'ooievaar verkondt
 Een meiske zal 't wezen een kindeke fijn
 Zal even als moeder een rozeke zijn
 Lijk moeder zal 't heeten en 't wordt een vrouw
 Als zij zoo gedienstig, zoo minzaam en trouw

Had d'ooievaar geluisterd
 Daar buiten bij die woon ?
 Hij lei die nacht in 't wiegske
 Een dochter en een zoon
 Zoo gaf die fijne vogel
 Aan man en vrouw hun zin
 En vloog dan lachend weder
 Die hooge wolken in
 De kindekens kregen van d'ouders de naam
 Ze groeiden en speelden gezellig te saam
 En d'ooievaar kwam wel in 't huizeke weer
 Maar lei in 't wiegske geen tweelingske meer.

DE MIJNWERKER

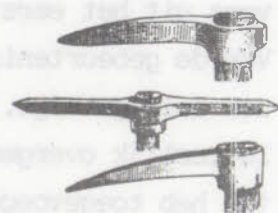
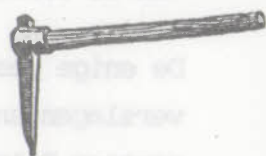
Ik hoor nog steeds het droevig klachtlied in mijn oor
 Van haar die vrouw die droevig eens haar man verloor
 Het was haar troost, haar schat op aard
 Wat is een menschenleven waard
 Wat leefden zij gelukkig saam, maar voor een poos
 Totdat de man in de donkere mijn zijn broodje koos
 En moest hij 's avonds henen gaan
 Dan hief hij eerst zijn liedje aan

Refrein : Morgen vroeg vrouwke lief keer ik weer
 Leg uw hoofdje ter ruste maar neer
 Morgen vroeg bij den gloed der zonnescijn
 Ben ik weer bij je thuis, vrouwke mijn
 Wenscht de kinderen van mij goeden nacht
 En nu allen tot morgen, slaapt zacht.

En moeder bleef dan achter met haar kinderschaar
 Haar oudsten zoon een flinken knaap van 14 jaar
 Sprak dan vol vreugd al van de mijn
 Dat zou zijn liefste werken zijn
 Maar moeder sprak vol droefenis mijn kind, mijn zoon
 Daar onder in die donkere mijn een karig loon
 En zij bad veel, maar zij het niet
 Want in haar oor klonk vaders lied

Maar 's morgens vroeg in 't oosten reeds de zon was daar
 Toen moeder sprak mijn kind, m'n zoon, 't wordt mij zoo raar
 Want vader lief is nog niet thuis
 Of brengt de dag een droevig kruis ?
 En zie daar brengen mannen reeds 'n lijk aan boord
 Een armen man was smartelijk door 't gas vermoord
 En moeder viel in zwijm subiet
 Bij 't denken aan dat schoone lied

Nu is het knaapje van voorheen zijn wensch voldaan
 Men ziet hem voor zijn moeder nu uit werken gaan
 Ook onder in die donkere schacht
 De nood heeft hem daar heen gebracht
 Omdat hij nu het brood verdient voor 't huisgezin
 Daarom gaat hij gelijk zijn pa de mijnen in
 En ook al zingt 't vader niet
 Men hoort nog steeds het schoone lied .

PRO MEMORIE : '14 - '18

De al eerder in dit tijdschrift verschenen artikels over de Eerste Wereldoorlog gingen voornamelijk over Meeuwense oudstrijders (gesneuvelden, krijgsgevangenen) en weggevoerden. Over wat in Meeuwen zelf gebeurde is nog weinig juist geweten. De ooggetuigen zijn schaars geworden, de herinneringen vervaagd. Het leek me nochtans interessant om ook over de lokale impact van de oorlogsgebeurtenissen tussen 1914 en 1918 eens iets te publiceren.

De enige geschreven bronnen die ons hierover inlichten zijn gemeenteraadsverslagen en gemeenterekeningen, oorlogsbrieven en de aantekeningen van pastoor Tilman Theunissen, die in 1916 E.H. Hubert Claes opvolgde. Het gemeentearchief werd nog nauwelijks onderzocht, de bewaard gebleven oorlogsbrieven heb ik nog niet allemaal ter inzage gekregen. Ik moet me voorlopig beperken tot de notities van pastoor Theunissen.

Zijn 19 bladzijden tellend "verslag", getiteld "Gedenkwaardigheden der parochie Meeuwen", werd na de oorlog opgetekend. Het bestaat uit twee delen. Het tweede deel (blz. 8-19) is eigenlijk niets anders dan een gedetailleerde herhaling van feiten die ook in het eerste deel (blz. 1-7) vermeld staan.

Om de tekst van pastoor Theunissen wat overzichtelijker te maken heb ik zelf een indeling gemaakt (titels) waardoor de chronologische volgorde beter opvalt en de verschillende onderwerpen gemakkelijker te onderscheiden zijn. De originele tekst van pastoor Theunissen blijft gerespecteerd, maar de herhalingen i.c. uitweidingen van het tweede deel en de corresponderende gegevens uit het eerste deel zijn samengevoegd en voorafgegaan door (...). Van de gebeurtenissen tussen mei 1916 en december 1918 was pastoor Theunissen zelf getuige, maar de gegevens over de gebroeders Verdonck zijn bijna letterlijk overgenomen uit de brief van Jean Verdonck, die ik als illustratie heb toegevoegd.

De data werden door mij onderstreept en de familienamen in grote blokletters geschreven.

Om het lezen en begrijpen te vergemakkelijken heb ik hier en daar een komma moeten weglaten, verplaatsen of bijplaatsen.

Aan taalfouten en oude spelling werd niet geraakt.

I. HET BEGIN

EERSTE REACTIES

Den 4 Augustus 1914 brak Duitschland zijn woord met de Belgische onzijdigheid te schenden.

Eer tot in ons dorp de Duitsche soldaten doordrongen werd door Burgemeester Jacques Indekeu de bevolking verwittigd dat de burgers niet mochten schieten op vijandelijke soldaten. De gestuurde verordeningen werden aangeplakt en de Eerw. Heer Pastoor CLAES verzocht de bevolking zich te begeven tot het gebed en gaf ze zooveel hoop als hij maar kon. EVENS Jan Renier, EVENS Jan Mattheus en INDEKEU Hendrik namen vrijwillig dienst in het leger des vaderlands.

De bevolking was in bange verwachting. Het rozenhoedje werd vurig gebeden, de Heilige Mis werd goed bijgewoond en de H. Communies die in 1913 het getal van 22.500 bereikten stegen in 1914 tot 32.600.

BELGISCHE SOLDATEN

Den 30 september 1914 kwamen hier 30 Belgische soldaten af uit Genk waar ze met de Duitschers in voeling waren geweest. Zij vertrokken den daarop volgende nacht (logeerden in de school).

's Daagsch er na kwam DE CARITAT (Burgemeester van Lanaken) die als oorlogsvrijwilliger stond aan het hoofd van 8 man, dewelke door HILVEN Jan werden weggevoerd per voertuig.

DE CARITAT sneuvelde den daarop volgende woensdag tusschen Loozen en Hamont alwaer een aantal vrijwilligers de Hollandsche grens overstaken.

DUITSE SOLDATEN

In die week kwamen drij Ulanen op Genits van Houthalen rijdende naar Gruitrode (dat waren de eerste Duitsche soldaten).

Op zaterdag 17 October kwamen ongeveer 700 Duitschers van Asch en trokken door Meeuwen over Peer en Caulille naar de Achelse Kluize (Trappisten), waar ze in voeling kwamen met de Belgische soldaten onder commando van Generaal DE SCHEPPER, welke laatsten na enkele Duitschers doodgeschoten te hebben, de Hollandsche grenzen overstaken en daar geïnterneerd werden.

Voor de aankomst der Duitschers vluchtte een groot getal der bevolking. De Eerw. Heer Pastoor CLAES had de kostelijke hangluchter der kerk voorzichtigheidshalve doen verbergen op de zoldering of eerder de gewelving der kerk.

II. DE BEZETTINGSJAREN

1. GEESTELIJKEN

Was pastoor in Meeuwen bij den inval de Eerw. Heer Hubert CLAES.

Hij overleed den 27 februari 1916, en werd den 13 april vervangen door Tilman THEUNISSEN; deze werd benoemd den 25 maart en geïnstalleerd den 24 mei 1916.

Was kapelaan in Meeuwen bij den inval de Eerw. Heer Pieter HUSSON.

Hij werd pastoor te Genoelselderen begin van October 1916 en vervangen hier in Meeuwen door den Eerw. Heer Joseph DEWIT; deze had nog als ziekenverzorger dienst gedaan in het leger bij den inval te Luik.

2. KERK

Het dak werd hersteld in 1917.

... In Mei of Juni van het jaar 1918 melde zich op de pastorijs een Duitse soldaat vragende naar den sleutel van den toren om aldaar de klokken op te nemen; doch de sleutel werd hem niet gegeven.

3. EREDIENST

- De goddelijke diensten zijn niet onderbroken geworden. Het klooster van de Eerw. Zusters der Kindsheid heeft niets geleden, en ook niet de kloosterkapel.

De St Brigidakapel werd bestolen in 1917 of 1918 door rondlopende dieven, doch er werd geen buit gedaan bijna.

De Duitschers hebben geen kerk of kapel in gebruik gehad.

- De vrijheid van den eeredienst werd niet belemmerd in 't lezen der bisschoppelijke brieven ook niet voor de sermonen.

De boetprocessies worden gehouden zonder toelating, doch de S. Sacra-

mentsprocessie om geene toelating behoeven te vragen.

De berechtingen werden altoos openbaar gedaan.

- De diensten in de kerk werden goed bijgewoond : de communies vermenigvuldigden of verminderden in volgende verhouding:

In 1913 hadden wij	22.500 communies
In 1914 hadden wij er	32.600
In 1915 " " "	29.300
In 1916 " " "	27.350
In 1917 " " "	32.000
In 1918 " " "	41.400

De plechtige communies der kinderen had volgende verhouding :

in 1913 deden }	89	kinderen hunne plechtige communie
in 1914 deden }		
in 1915 " 35	" " " "	
in 1916 " 28	" " " "	
in 1917 " 48	" " " "	
in 1918 " 41	" " " "	

4. ONDERWIJS

Voor de scholen hebben we twee onderwijzers voor de jongens en drie zusters : twee voor de meisjes en één voor de bewaarschool.

In 1917 werd de bewaarschool opgeschorst en een laagste klas voor jongens en meisjes ingericht in de zusterschool. De onderwijzers zijn Mathieu CORNELISSEN en Nicolaes MAYELLE. De zusters VERONIQUE, LYDIA en ANTOINETTE, welke in 1917 vervangen werd door zuster ALEXANDRA.

Het programma werd uitgevoerd onder 't gewoon toezicht en de toelagen kwamen met veel vertraging.

Einde 1916 werd eene zondagsschool opgericht voor meisjes.

5. VERENIGINGSLEVEN

De Boerengilde hield regelmatig vanaf het jaar 1917 maandelijks hare vergaderingen.

6. LIEFDADIGHEID

De liefdadigheidswerken brachten veel meer op dan vroeger.

7. OPENBARE ZEDELIIKHEID

Men kan niet zeggen dat in 't algemeen de openbare zedelijkheid geleden heeft; slechts in één huis werd publiek bal toegelaten, tot grote ergernis van de weldenkende mensen.

8. HULPORGANISATIES

Ondersteuningswerken :

het Werk der Krijgsgevangenen onder bestuur van den heer Burgemeester

het Voedingscomiteit

de Schoolsoep en de Volkssoep

en 't Noodcomiteit

dienen om in de parochie in alles te voorzien.

Daaraan werkten mee :

INDEKEU Jacques

VANDYCK Arnold

E.H. DEWIT kapelaan

PAESEN Mathijs

HOOGMARTENS Jan

VERDONCK Hubert

VERDONCK Jean

SCHOOFs Martin

VANDYCK Joseph

HOOGMARTENS Joseph

E.H. HUSSON Pieter kapelaan

Daar de mensen hun boerenbedrijf hadden was er niet veel armoede.

9. WEGGEVOERDEN

Den 29 November 1916 moesten op bevel der Duitschers de mannen onder de 50 jaar naar Wijchmael en daar werden er elf willekeurig uitgenomen van Meeuwen om naar Duitschland vervoerd te worden te weten :

SCHOOFS Hendrik (oudste)

INDEKEU Jacob

HOYDONKS Jef

VROLIJKS Martin

VLIEGEN Hendrik

HILVEN Jef

KERKHOFs Alfons (jongste)

KERKHOFs Jef

REYNDERS Martin

DREESEN Hendrik

CAMPS Mathijs

Wijl zij den dwangarbeid niet wilden doen, leden ze honger en koude, twee uren staan, slagen en tegen bergen opklimmen, totdat zij ten langen laatste aan 't werk gingen (Als slaven werden ze behandeld). VLIEGEN Hendrik is in 1918 gestorven (post hoc is toch niet propter hoc).

10. SOLDATEN

1. SCHOOFS Martin
2. VLIEGEN Jacob
3. VANHEMEL Jan
4. HOUBEN Leonard
5. SCHEPERS Alfons (gevangen)
6. SCHEPERS Martinus
7. SMEETS Martinus (gevangen)
8. BULLEN Joseph (gevangen)
9. EVENS Hendrik (afgekeurd Holland)
10. MOORS Ferdinand (gevangen)
11. HAEX Pieter
12. HILVEN Willem (gevangen)
13. EVENS Jan Michiel (gesneuveld)
14. VLIEGEN Jan Theodoor (gesneuveld)
15. WEVERS Arnold
16. MOONEN Hendrik
17. DREESEN Christiaan
18. NIJSEN Johannes
19. SCHEPERS Louis
20. BLOEMEN Jacobus

21. LEMMENS Michiel (geïnterneerd Holland)
22. BERBEN Jan
23. HAEX Jan
24. VANBAELEN Jan (gevangen)
25. MARTENS Mathijs (gesneuveld)
26. THAENS Hubert (gevangen)
27. LOOS Pieter (na den wapenstilstand gestorven)
28. VAESSEN Joseph (gevangen)
29. SOONS Jan Math. (gevangen)
30. VAN BUEL (gevangen)
31. COLAERS Peter Jacobus (gesneuveld)
32. LOOS Jan Mathijs
33. VERDONCK Henri (onderofficier heeft den kogel gekregen)
34. COLAERS Joseph
35. BERBEN Hendrik
36. SCHILDERMANS Joseph (gesneuveld)
37. GEERTS Joseph (gekwetst mank)
38. INDEKEU Pieter Jan
39. VAN EYGEN Jacob (gevangen)
40. VANBAELEN Jacob (gevangen)
41. THAENS Pieter Jan
42. VROLIJKS Hendrik
43. SCHRIJVERS Jan
44. VLIEGEN Jan Theodoor
45. SCHROOTEN Jan
46. PAESEN Hendrik (gesneuveld)
47. VLIEGEN Hendrik (heeft zich in spiondienst onderscheiden)
48. KERKHOF Hendrik
49. OYEN Edmond
50. VANBAELEN Jan (gevangen)

11. ZIEKENHUISVERPLEGERS

Hebben dienst gedaan als ziekenhuisverplegers de volgende inboorlingen van Meeuwen :

VERDONCK Mathieu	:	onderwijzer te Laek
VERDONCK Joseph	:	broeder Maurice der Christene scholen
VANDYCK Joannes	:	broeder Marius der Christene scholen, vereerd met het oorlogskruis
VAN HACHT August		

12. VRIJWILLIGERS

De vrijwilligers waren :

EVENS Jan Hendrik

EVENS Jan Mathieu

INDEKEU Hendrik

13. LEVERINGEN

Den 23 October moest de gemeente leveren 75 dekens, 20 onderbroeken en 5 paar schoenen in Bree voor de Duitschers.

14. INKWARTIERINGEN

Den 28 October 1915 had Meeuwen een inkwartiering van een dertigtal dragonders van Stuttgard 16 regiment 5e escadron onder bevel van luitenant Vrijheer COTTA van Cottenberg en die duurde tot den 3e Maart 1916. De Gemeente moest leveren hout voor kribben, hooi en strooi, tegen betaling.

Den 29 Januari 1916 inkwartiering op Vliegeneind van 12 Ulanen om wacht te houden voor 't schietveld, waar stikgasbommen beproefd werden. Deze (inkwartiering) duurde tot 22 Februari 1916.

De gemeente moest leveren tegen betaling hout en strooi.

Einde mei 1917 werd de eigendom van den Heer MASY genaamd Eikenberg ingenomen door de Duitsche vliegschool wier veld zich uitstreckte van Asch tot aan 't Gestel en de Heide (gehuchten van Meeuwen), op welk terrein niemand een voet mocht zetten. De Heer Masy zag met leede oogen zijne heerlijke bloemkwekerij van onberekenbare waarde te niet gaan terwijl ook zijn landbouwbedrijf moest blijven stil liggen. Dit heeft geduurd tot op den dag van wapenstilstand. De gemeente moest kolen leveren aan de bezetting in den eigendom van Masy.

15. BELASTINGEN

Belasting : 1070 fr. voor ziekenhuis alsmede voor rond de
3500 frs aan beddegerief, ledikanten en bemeubeling voor
een soldatenheim.

... De gemeente kreeg 1070 mark belasting voor het Duitsch ziekenhuis; kreeg ook te leveren beddengoed, ledekanten, tafels en stoelen voor soldatenheim samen weerde ongeveer 3.500 fr.

16. BOETEN

Boeten : 7000 frs voor tekort aan boterlevering. Op den dag van den wapenstilstand bleven nog voor tekort aan boter 31.500 frs te betalen als boete.

... De gemeente kreeg 38.500 frank boete in verschillende tijdstippen voor te kort aan boterlevering, waarvan maar 7000 frank betaald werden. De overige 31.500 frank werden niet betaald door 't invallen van den wapenstilstand.

De geldelijke boeten van particulieren waren

- 1° een vaars van 1000 frs weggehaald voor niet betaling van een boete van 201 frs (VLIEGEN)
- 2° de som van 32.000 frank ongeveer welke gedurende heel den tijd der bezetting betaald zijn geworden voor verschillende overtredingen.

... Een zekere VLIEGEN op de heide moest, omdat hij niet betaalde (eens boete van 201 frank), een vaars afgeven van 1000 frank weerde. De overige boeten door particulieren betaald beliepen de som van 32.000 frank.

17. CONTROLEURS

De controleurs die de menschen plaagden waren :

- 1° STADELMEIER (alias de lamme arm) : obercontroleur
- 2° GROTIUS : botercontroleur
- 3° CAMIEL WENGER : aardappelcontroleur
- 4° PIETER BOCK (alias korenpiet) : korencontroleur

... Ziehier de namen der fameuze Duitsche controleurs

- 1° STADELMEIER alias de lammen arm, obercontroleur, waarvan Math. INDEKEU

veel te lijden heeft gehad omdat hij zich verzet had.

2° GROTIUS was de botercontrolchef

3° CAMIEL WENGER aardappelcontroleur

4° PIETER BOCK (alias korenpiet) korencontroleur

18. INLICHTINGSDIENST

Henri en Jean VERDONCK (gebroeders)

Henri VERDONCK van Meeuwen, Belgisch onderofficier, stond met DUVAL Sylvain, Fransch officier, aan het hoofd van een geheime compagnie, spionagecompagnie, die zich uitbreidde van Maubeuge (Frankrijk) door België tot Brussel, Namen, Thienen en vervolgens in verbinding was met een inlichtingsbureel in Nederland.

Bij deze compagnie sloot zich ook aan Jean VERDONCK op het einde van 1915.

19. AANWERVINGSDIENST - GRENSVERSPERRING

Aanwervingsdienst over de grensversperring.

Deze dienst ontsproot uit Luik en Brussel en strekte zich uit tot over de Hollandsche grens (Beeck, Kinroy, Molen Beersel, Ophoven) voor de overbrengers, die meest op Hollandsch grondgebied verbleven, de aangebrachte jongelingen onder hunne bescherming overhaalden en tot den Belgischen Consul verzonden.

De werking nam aanvang, zegt meester Cornelissen, in 1914; en gezegde meester Cornelissen heeft er menig maal aan geholpen. Hij kwam in 1916 in betrekking met Hendrik Verdonck, onderofficier van het Belgisch leger, ontslagen van dienst na verwonding, die eenen uitgebreiden inlichtingsdienst hadden ingericht ten dienste van het Vaderland.

Op het einde van 1915 sloot zich daarbij aan Jean VERDONCK. Deze compagnie ging van Maubeuge-Brussel-Namen-Thienen uit en was in verbinding met een inlichtingsbureel in Nederland. Hubert VERDONCK schijnt er ook aan geholpen te hebben. Ik herinner mij, dat de Graaf de Liedekerke eens in juffrouw gekleed zich rond 20 Maart 1917 aanbood in de pastorie en na er gelogeerd te hebben werd hij in betrekking gebracht met meester CORNELISSEN, die hem verder over de grens hielp. De jongeling was rond de 18 jaren oud.

20. GERECHTELIJKE VERVOLGINGEN

Werden door de Duitschers gerechtelijk vervolgd :

a. Gebroeders Verdonck

VERDONCK Henri, ter dood veroordeeld, welk vonnis bekrachtigd werd op 3 Augustus 1916 en uitgevoerd op 12 Augustus 1916 te Hasselt.

... Den 27 april 1916 werd DUVAL te Brussel aangehouden door de Duitse detectieven. VERDONCK Henri werd gevangen genomen den 6 Mei 1916 hier in Meeuwen en opgesloten in het gevang te Hasselt.

Vervolgens werden nog gepakt VERDONCK Jean, zijn broer, den 26 Mei 1916 insgelijks in Meeuwen, en nog 14 andere personen uit andere plaatsen allen in dezelfde zaak betrokken.

Met 17 mannen werden zij op 25 Juli 1916 te Hasselt door het Duitse Krijgsgerecht gevonnisd.

VERDONCK Henri werd ter dood veroordeeld, welk vonnis ondanks genadeverzoek bekrachtigd werd op 3 Augustus en ten uitvoer gebracht op 12 Augustus van 't jaar 1916 te Hasselt.

Met hem moest ook DUVAL S. den dood ingaan. Zij weigerden den blinddoek en stierven met den kreet : "Leve Koning Albert ! Leve België ! Vive la France ! Voor God en Vaderland !"

Hunne lijken zijn met godsdienstige plechtigheden ter aarde besteld op het kerkhof te Zonhoven. Op ieders graf staat een kruis geplant met een lauwerkroon waarop met gouden letters de namen van deze twee helden staan.

VERDONCK Jean veroordeeld tot 10 jaar dwangarbeid en weggevoerd op 3 Augustus 1916; veroordeling had plaats op 25 Juli 1916.

... VERDONCK Jean (broeder van Henri) werd veroordeeld tot tien jaar dwangarbeid. Den 3 Augustus werd hij weggevoerd naar een tuchthuis te Rheinbach. De behandeling was zeer streng en het eten zoo schaars en slecht dat de honger kwelde.

Den 17 October werd hij van Duitschland naar een arbeidscommando gevoerd te Sedan (Frankrijk). Zij waren met 117 mannen en werden daar op allerlei wijzen afgebeuld, zoodat er na verloop van vier maanden slechts een twintigtal mannen nog leefden.

Zij werden gevoerd met koolrapen, zuurkool en allerhande veldgroenten en daarbij hun dagelijksch rantsoen brood van 450 grammen.

Inlichtingsdienst aan het Belgisch-Leger over den aanvoer en verplaatsing der vijandelijke troepen.

Op het einde van het jaar 1915 sloot ik mij aan bij eene
geheime compagnie waarvan de hoofdmannen waren
Verdonck Henri, gereformeerde Belgisch onderofficier en
Duvall Silvain, Fransch-officier. Deze compagnie bracht
riek uit van Elkhauwege (Frankrijk) door België, Brussel,
Londen, China, en was vervolgens in verbinding met
een inlichtings-bureau in Nederland.

Den 24 April 1916 werd Duvall i. te Brussel aangehouden
door de Duitse detectieven. Verdonck Henri werd
gevangene den 6 Mei 1916 te Mearwen (Lomburg) en
opgesloten in het gevang te Hasselt. Vervolgens werden
nog gevat Verdonck Jean den 26 Mei 1916 met 14 ander
personen allen in dezelfde zaak betuigd.

Met allerhande bedreigingen en schrikwoorden werd ik op het
ouderoek onthaald.

Met 14 mannen werden wij op 25 Juli 1916 te Hasselt
door het Duitse krijgsgerecht gevangene.

Mijne straf was 10 (tien) jaren dwangarbeid.

Den 3 Augustus werd ik weggevoerd naar een tuchthuis
te Rheinbach Duitsland. De behandeling was zeer streng
en het eten zoo schraap en slecht dat ik dagelijks gekweld
werd door een honger.

Den 17 October 1917 werd ik van Duitsland naar eene
arbeidssommande gevoerd te Sedan (Frankrijk). Wij waren
met 114 mannen en werden daar op allerlei wijzen
afgebeut en noodtal er na verloop van 4 maanden
slechts een 20 deel mannen nog leefte.

Wij werden geheel met houtkappen, ruwe hooi, en allerhande
veloquenzen en daartoe ons dagelijks rantsoen brood
450 grammen. De arbeid bestond het meest uit:
kolle lossen, ijzer laden, steenen kappen.

De minste weigering tot werken of tegenspreking werd
beantwoord met geweer- en stokslagen.

Den 5 Maart 1918 werd ik gevaarlijk ziek en werd naar
een hospitaal overgebracht.

Ik heb aan bloedvergiftiging en was totaal uitgeput.
 Van mijn ziekte vroeg ik een priester, doch te vergeefs,
 Dit wendt mij geweigerd. Ik verbleef in het hospitaal te Parijs
 tot 14 Juni 1918 en werd aldaar weder naar het luchthuis
 van Rheinbach gebracht alwaar ik gewest ben tot 14 November 1918
 bij het bekenen van den wapenstilstand.

Vendonek Jean,

Mecum.

Mijn broeder, Vendonek Henri werd ten doot veroordeeld.
 Ondanks zijn jeugdigen ouderdom ^{bijna 20 jaren} werd de herhaalde geyate-verroek
 schriften over het vonnis op 3 Augustus 1916 bekrachtigd en
 ten uitvoer gebracht op 12 Augustus 1916 te Hasselt.

Met hem werd eveneens zijn kameraad Duval J. gefusilleerd
 Vrouw aan elkanter in het leven zoo wilde beiden ook getrouwen
 den dood ingaan. Zij weigerden den blinddoek die men hun
 aanbood en, hand in hand, riepen beiden het laatste uit:

"Leve Koning Albert! Leve België!"

Vive la France! Voor God en Vaderland!"

Huane lijkten zijn met goetdunstige plechtigheden ter aarde besteld
 op het kerkhof te Klonhoven. Op ieders graf staat een kruis
 geplant met een lauwerkroon, waarop met gouden letters de
 namen van deze twee Heiligen gebeiteld zijn.

Gel.

Vendonek Jean,

De arbeid bestond meest uit kolen lossen, ijzer laden en steenen kappen. De minste weigering of tegenspraak werd met geweer en kolf-slagen beantwoord.

VERDONCK Jean werd den 5 Maart 1918 gevaarlijk ziek en naar een hospitaal overgebracht lijdende aan bloedvergiftiging en uitputting; hij vroeg vergeefs naar een priester; hij verbleef in 't hospitaal te Sedan tot 14 Juni 1918 en werd dan weder naar het tuchthuis van Rheinbach gebracht, waar hij bleef tot 14 November 1918, dag zijner verlossing na het teekenen van den wapenstilstand.

b. De zaak Jaminet

De schrijver dezes (vervolgd om een losgebroken-den genaamden JAMINET, ter dood veroordeeld-kleeren gekocht te hebben om te kunnen ontsnappen; Jaminets doodvonnis was veranderd in dwangarbeid) werd ondanks zijne begunstiging aan Jaminet op 28 mei 1918 te Hasselt vrijgesproken. Vrouw MOONEN werd voor de zaak JAMINET ook vrijgesproken. MOONEN Mathias voor dezelfde zaak enkele maanden gevang. CORNELISSEN Michel voor dezelfde zaak acht maanden gevang. CORNELISSEN Mathieu voor vele feiten vier jaar (zie verder notas).

... Mathieu CORNELISSEN, hoofdonderwijzer te Meeuwen, werd gevangen genomen op 22 Februari 1918; verraden door Francois JAMINET van Luik die ter dood veroordeeld, was weten te vluchten en te Opitter werd aangehouden. JAMINET verklaarde dat CORNELISSEN hem van 23 December tot 22 Januari verborgen had gehouden en hem in handen van overbrengers had gebracht. Verder maakte hij bekend al wat hij hem had toevertrouwd. Na onderzoek gepaard met slagen en bedreiging en vleierij deed het krijgsgerecht uitspraak.

Op 25 juni 1918 werd Jean Mathieu CORNELISSEN tot zes jaren tuchthuisstraf veroordeeld. Bij bekrachtiging van 't vonnis verminderde zijne straf met twee jaren.

Den 11 Juli werd hij overgebracht van Hasselt naar 't gevang van Vilvoorde. Te Hasselt bestond het voedsel uit 400 gr brood per dag met soep van koolbladeren, koolstengels, gesneden beeten of koolrapen. Te Vilvoorde was de soep beter. Het gevang was eene ware en treffende geestelijke afzondering, verklaarde hij. Gedurende de wapenstilstand-

verhandeling op 22 October 1918 kreeg hij de vrijheid die met luid klinkende vaderlandsche vreugde begroet werd.

Den 29 Maart 1918 werden Michel CORNELISSEN en later Mathijs MOONEN aangehouden - de eerste hier in Meeuwen en in Maaseyck als ik wel meen de tweede - voor de zaak Jaminet. Den 13 April 1918 de moeder van MOONEN.

Het proces Jaminet kwam voor den 28 mei 1918. Ik, pastoor van Meeuwen, moest er ook verschijnen, beschuldigd van strafbare begunstiging verleend te hebben aan voormelden Jaminet te weten hem kleederen gekocht te hebben of liever betaald te hebben.

De moeder van MOONEN en ik werden vrijgesproken. De zoon MOONEN d.i. Mathijs kreeg vier of zes maanden gevangenis.

CORNELISSEN Michel kreeg acht maanden gevang. Mathieu CORNELISSEN als hier boven gemeld is, in meer zaken nog betrokken, kreeg later zijn vonnis.

III. HET EINDE

WAPENSTILSTAND

Den 10 November Wapenstilstand,

... Den 10 November 1918 kwam de wapenstilstand. Hij werd hier reeds bekend den avond zelf.

Den 11 November Nationale vlaggen

... Den 11 November werden al vlaggen uitgestoken : een verblijdend schouwspel die Belgische vlaggen.

DUITSE AFTOCHT

Terugtocht der Duitschers

... Verscheidene Duitse troepen hebben hunnen terugtocht door Meeuwen gedaan om langs Maaseyck door 't Nederlands grondgebied naar Duitsch-

Nationale Feestviering
TE BREE OP 7 EN 8 SEPTEMBER 1919.

HULDEZANG

aan den jongen Meeuwerheld
Hendrik Verdonck

Geboren te Meeuwen den 28 Aug. 1896.
gefusilleerd voor zijn dierbaar Vaderland
te Hasselt den 12 Aug. 1916.

1.

Te Hasselt in den kerker,
Mishandeld wreed en snood
Door vroom beden sterker
Verbeidt VERDONCK den dood.
Hij leefd' in leed voor Haard en Troon:
Reeds dalen d'Englen met zijn kroon!
Hij sterft voor God en Land!

2.

Daar wordt hij door die wreedten
Ter strafplaats heen geleid;
Luid slaakt hij bee op beden:
Hij is ter dood bereid!
Hij heeft noch schreit — Door 't luchtgrauw heen.
Verneemt men 't stervend woord alleen:
't Is niets — 't Is voor mijn land!

3. (*)

Me dooden kunt ge veilig
Daartoe behoort geen moed;
Maar 'k zweer u hoog en heilig:
Gij plengt onnoozel bloed.
Ik heb, o niet, de minste schuld,
Ik heb mijn burgerplicht vervuld:
Ik sterve voor mijn Land!

4.

Hij heft den blik vol stralen.
Naar 't Belgisch front omhoog,
Waarheen zoo menigmalen
Zijn geest, zijn bode vloog.
Dan knielt Hij vóór den Eeuwigen God:
Een zwaai, een kijk, een knallend schot...
Zoo sterft Hij voor zijn Land!

(*) Naer Anneessens Van Frans De Cort

BREE, 7 SEPT. 1919.

FRANSCH REPUBLIEK. --- Dagorde van het Leger.

Mr. HENDRIK VERDONCK van Meeuwen, Belgisch, vereerd met het Fransch Oorlogskruis, heeft in de vijandelijke linies eene bijzondere gevaarlijke zending aangenomen, en heeft zijne verbleefde en zijn dierbaar Vaderland met zijn leven betaald.

Orde 14 340 "D."

Hoofdkwartier 4 Maart 1919.

De Maarschalk-Opperbevelhebber der Legers in 'het Oosten, PETAIN.

Drukk. ED. GOYAERT, Gardingematiert. — Bree

De lichte groep van de derde divisie van het Belgisch leger, terugkerend van de IJzer na de glorierijke overwinning van Vlaanderen, doordringend op het grondgebied van Meeuwen met haar beroemd vaandel vesierd met het Franse oorlogskruis, dankt het gemeentebestuur, de geestelijkheid en de bevolking van Meeuwen voor de geestdriftige en vaderlandslievende ontvangst van de soldaten, 2 December 1918.

Luitenant-kolonel commandant

J. Delbauve

Le Groupement léger
de la 3e Division d'Armée belge,
revenant de l'IJzer après la
glorieuse victoire de Flandres,
pénétrant sur le territoire de
Meeuwen avec son illustre
étendard décoré de la Croix
de guerre française. Remercie
l'Autorité communale, le Clergé
et la population de Meeuwen
pour la réception pleine
d'enthousiasme et de patriotisme
faite aux troupes. Le 2 Décembre 1918.
Le Lieutenant Colonel Com^d,
J. Delbauve

land terug te keeren.

De eerste Duitsche troep kwam op Zaterdag 16 November, de tweede op Zondag 17 November, dan later in die week nog een derde en een vierde troep. Dus hebben de inwoners van Meeuwen den last gehad van vier inkwartieringen.

De officieren hadden niets meer in te brengen. De soldaten stalen een rijtuig van den heer Burgemeester INDEKEU, doch later terug gehaald; eene stootkar, een hondenkar, horlogie, hennen, schoenen bij Schepen HOUSEN, enz.; verkochten dingen die hun niet toebehoorden, enz.

EERSTE BELGISCHE SOLDATEN

Verschijnen van de eerste Belgische soldaten (cyclisten)

... Den 24 November kwamen hier de eerste Belgische soldaten onverwachts, groote ontroering van de bevolking. Deze soldaten waren velocipedisten, die voortreden op de weg naar Bree.

LUITENANT COLONEL DELBAUVE

Den 2 December : ontvangst van onderstaande

... Den 2den December kwam luitenant colonel Delbauve met zijne ruitery en standaard, gelijk hiervoor vermeldt staat door zijn handteken. Zijne verschijning in Meeuwen was ook onverwachts, doch de burgemeester ziek zijnde werd hij op de pastorie onthaald. En toen kwamen de Eerw. Zusters met de schoolkinderen alsmede de meesters. Er werden bloemen naar de soldaten gestrooid en vaderlandsche liederen gezongen, terwijl almaar door de vlaggen aan de huizen wapperden. Die vlaggen zijn geruime tijd uitgestoken gebleven.

VIERING VAN DE BEVRIJDING

... De bevolking van Meeuwen heeft onder zich de overwinning gevierd den 14 November. In de kerk werd de TE DEUM gezongen op 16 November, terwijl de Duitschers afdropen.

Den 23 November : feestelijke optocht

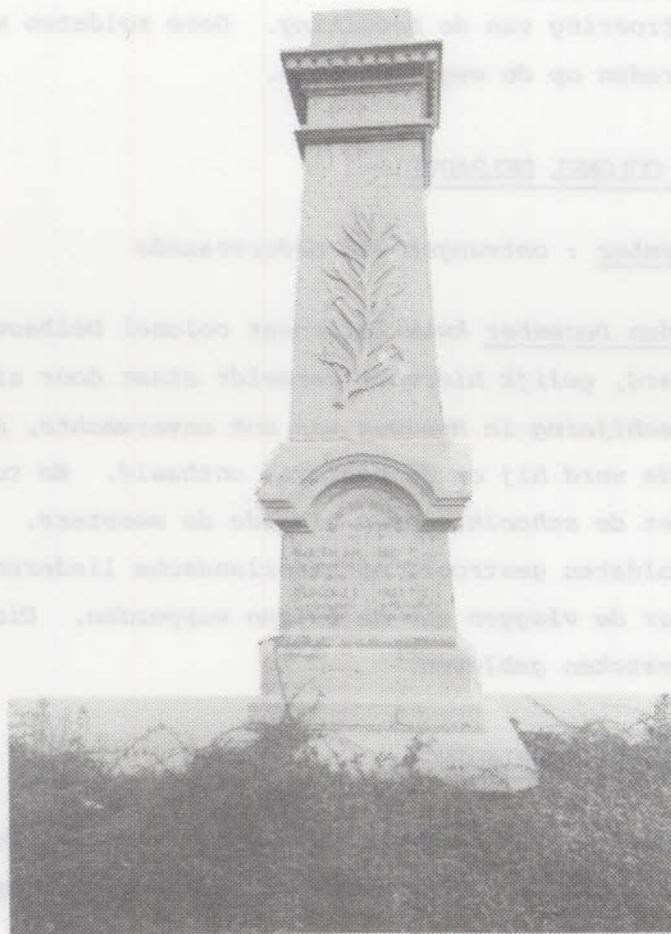
Den 24 November : Te Deum

... En de zegepraal werd voor goed gevier in de kerk op 8 December door eene heerlijke predicatie van dankzegging gehouden door pater BRAHM en sluiting met Te Deum.

GEDENKTEKEN

Een gedenkteeken voor de gesneuvelden zal later op het kerkhof aanbracht worden.

T. THEUNISSEN, pastoor

De eerste mensen in de streek

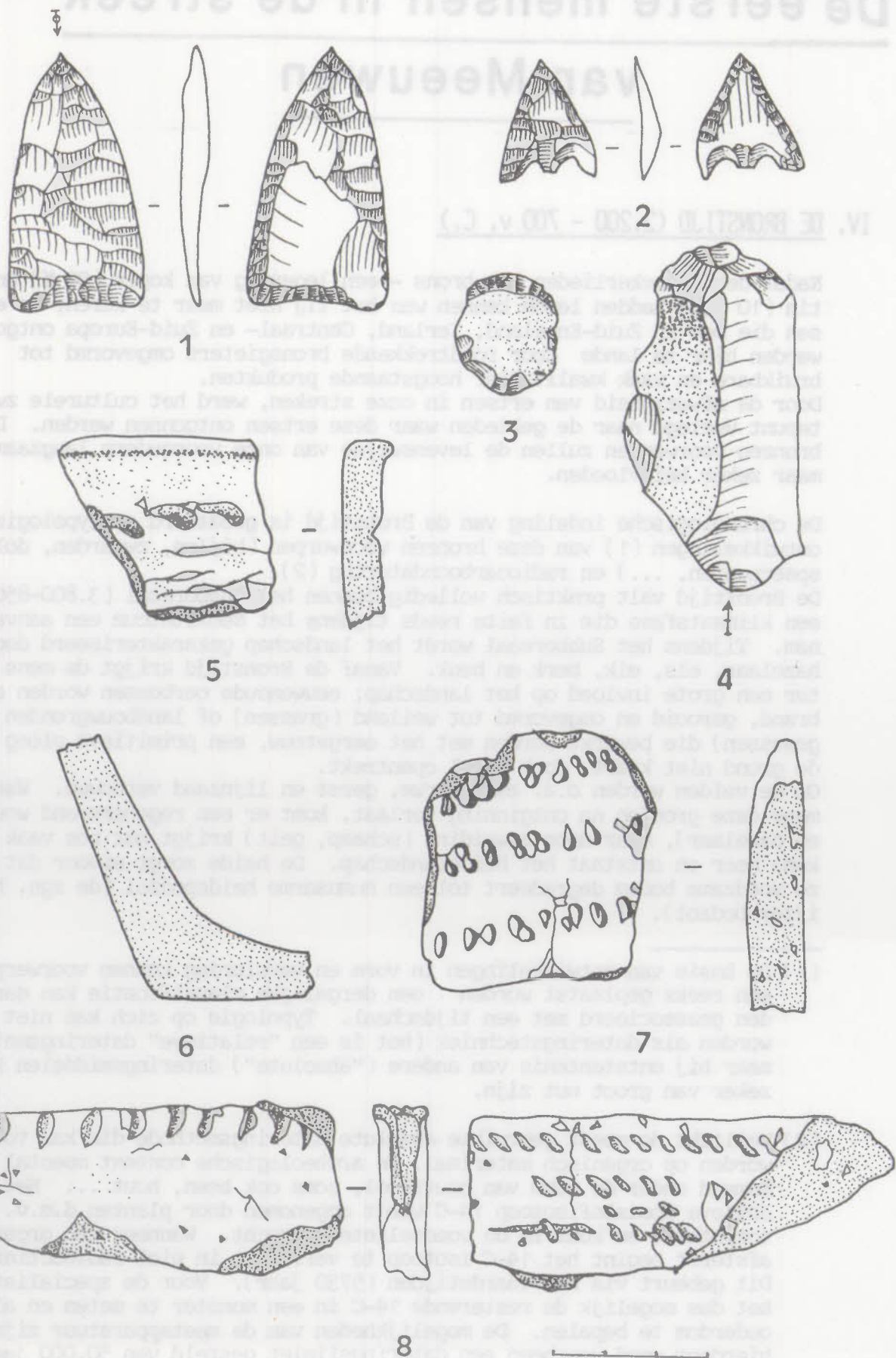
van Meeuwen

IV. DE BRONSTIJD (2.200 - 700 v. C.)

Nadat de Klokbeeklieden het brons - een legering van koper (90 %) en tin (10 %) - hadden leren kennen was het tij niet meer te keren; de erts- en steen die men in Zuid-Engeland, Ierland, Centraal- en Zuid-Europa ontgon, werden hier te lande door rondtrekkende bronsgieters omgevormd tot bruikbare en vaak kwalitatief hoogstaande produkten. Door de afwezigheid van erts- en steen in onze streken, werd het culturele zwaartepunt verlegd naar de gebieden waar deze erts- en steen ontgonnen werden. De bronzen voorwerpen zullen de levenswijze van onze voorouders langzaam maar zeker beïnvloeden.

De chronologische indeling van de Bronstijd is gebaseerd op typologische ontwikkelingen (1) van deze bronzen voorwerpen (bijlen, zwaarden, dolken, speerpunten, ...) en radiocarboondatering (2). De Bronstijd valt praktisch volledig binnen het Subboreaal (3.800-850 v.C.), een klimaatsfase die in feite reeds tijdens het Neolithicum een aanvang nam. Tijdens het Subboreaal wordt het landschap gekarakteriseerd door hazelaar, els, eik, berk en beuk. Vanaf de Bronstijd krijgt de mens echter een grote invloed op het landschap; eeuwenoude oerbossen worden afgebrand, gerooid en omgevormd tot weiland (grassen) of landbouwgronden (graan- en gewassen) die bewerkt worden met het eergetouw, een primitieve ploeg die de grond niet keert, doch enkel opentrekt. Op de velden worden o.a. emmertarwe, gerst en lijnzaad verbouwd. Waar de mens deze gronden na ontginning verlaat, komt er een regenererend woud (berk en hazelaar), maar door beweiding (schaap, geit) krijgt het bos vaak geen kans meer en ontstaat het heidelandschap. De heide zorgt ervoor dat de eens zo voedzame bodem degradeert tot een humusarme heidepodzol (de zgn. humus-ijzer-podzol).

- (1) Op basis van ontwikkelingen in vorm en versiering kunnen voorwerpen in een reeks geplaatst worden: een dergelijke classificatie kan dan worden geassocieerd met een tijdschaal. Typologie op zich kan niet gebruikt worden als dateringstechniek (het is een "relatieve" dateringsmethode), maar bij ontstentenis van andere ("absolute") dateringsmiddelen kan ze zeker van groot nut zijn.
- (2) Wellicht de meest gebruikte absolute dateringsmethode die kan toegepast worden op organisch materiaal, in archeologische context meestal voorkomend onder de vorm van houtskool, soms ook been, hout ... Het radioactieve koolstofisotoop ^{14}C wordt opgenomen door planten d.m.v. de fotosynthese en komt in de voedselketen terecht. Wanneer een organisme afsterft begint het ^{14}C isotoop te vervallen in niet-radioactief ^{14}N . Dit gebeurt via halfwaardetijden (5730 jaar). Voor de specialisten is het dus mogelijk de resterende ^{14}C in een monster te meten en aldus de ouderdom te bepalen. De mogelijkheden van de meetapparatuur zijn beperkt; hierdoor werd voorheen een dateringslimiet gesteld van 50.000 jaar; d.m.v. isotoopverrijking is deze limiet verlegd naar 70.000 jaar. Een radiocarboondatering wordt uitgedrukt in radiocarboonjaren B.P. (Before Present; heeft betrekking op het referentiejaar 1950). Via zgn. "calibreringscurven", o.a. gebaseerd op jaarringenonderzoek bij bomen, kunnen deze omgerekend worden naar kalenderjaren.

Wijshagen-Rietem ; Wikkeldraadcultuur ; 1 : Bladvormige pijlpunt met concave basis ; 2: Gevleugelde pijlpunt ; 3: Dubbelschrabber ; 4 : Eindschrabber op kling ; 5 : Randscherf met vingernagelversiering ; 6: Bodem ; 7 : Wandscherf met ingestempelde versiering ; 8 : Wandscherf, buitenkant versierd met vingernagelindrukken, binnenkant met versiering (tekening L. Jansen)

De vroegste ons bekende grafheuvels van het Kempisch Plateau stammen uit de Bronstijd. Dat deze heuvels vaak een bron van inspiratie waren voor het bijgeloof van onze voorouders, leert ons volgende anekdote :

"Wijlen Burgemeester Croymans van Wijchmaal verhaalde ons destijds ... hoe hij op zekeren dag met zijn gezelschap de heide van Meuwen had doorkruist op zoek naar voorhistorische potten en onverrichter zake terugkeerde, toen hij tegen den avond bij een oud vrouwtje van Meuwen aanklopte om er het graversalaam te bergen tot de volgende reis. "Zijt gij ook aan den heksendans geweest ?" vroeg het belangstellend oudje. "Waar is dat ?" en de noodige aanduidingen volgden om 's anderendaags de plaats te gaan opsporen. Wat was dat, de Heksendans ? (Heksendans is in de Kempen ook de naam van zekere kruipplant die in 't midden uitscherft en allengs een grooten kring afteekent in de heide). Een groote ronde in de heide, waarvan de grond een twintigtal centimeter hooger lag dan de omliggende oppervlakte, die ring had een doorsnede van een twintigtal meters : daar werd gegraven en ... kwam een voorhistorische lijkrne met de gewone assche te voorschijn ... De oudheidzoekers in de Kempen weten bij ondervinding dat de plaatsnamen met het woord heks of alvermanneke gewoonlijk een aanduiding zijn dat er iets geheimzinnigs verborgen zit".

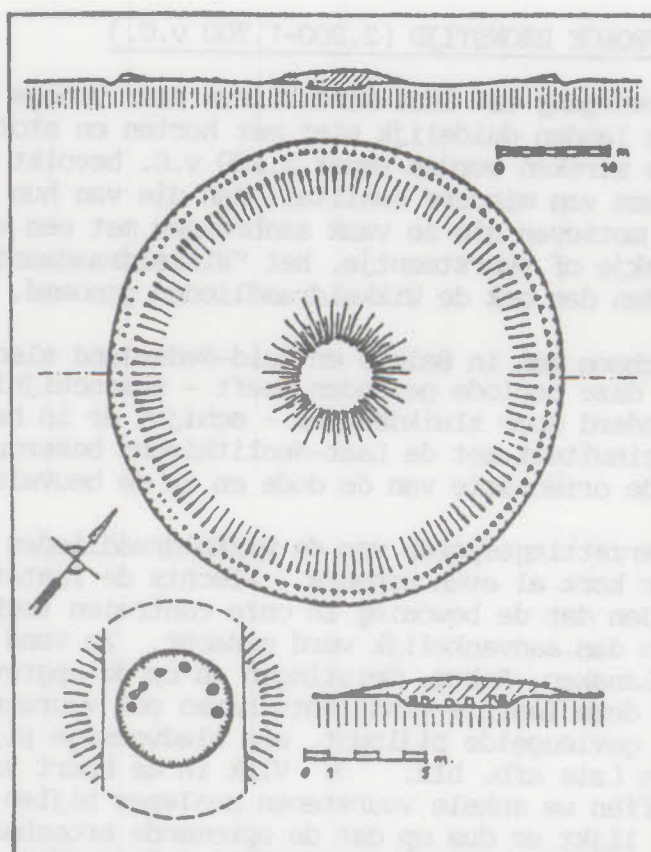
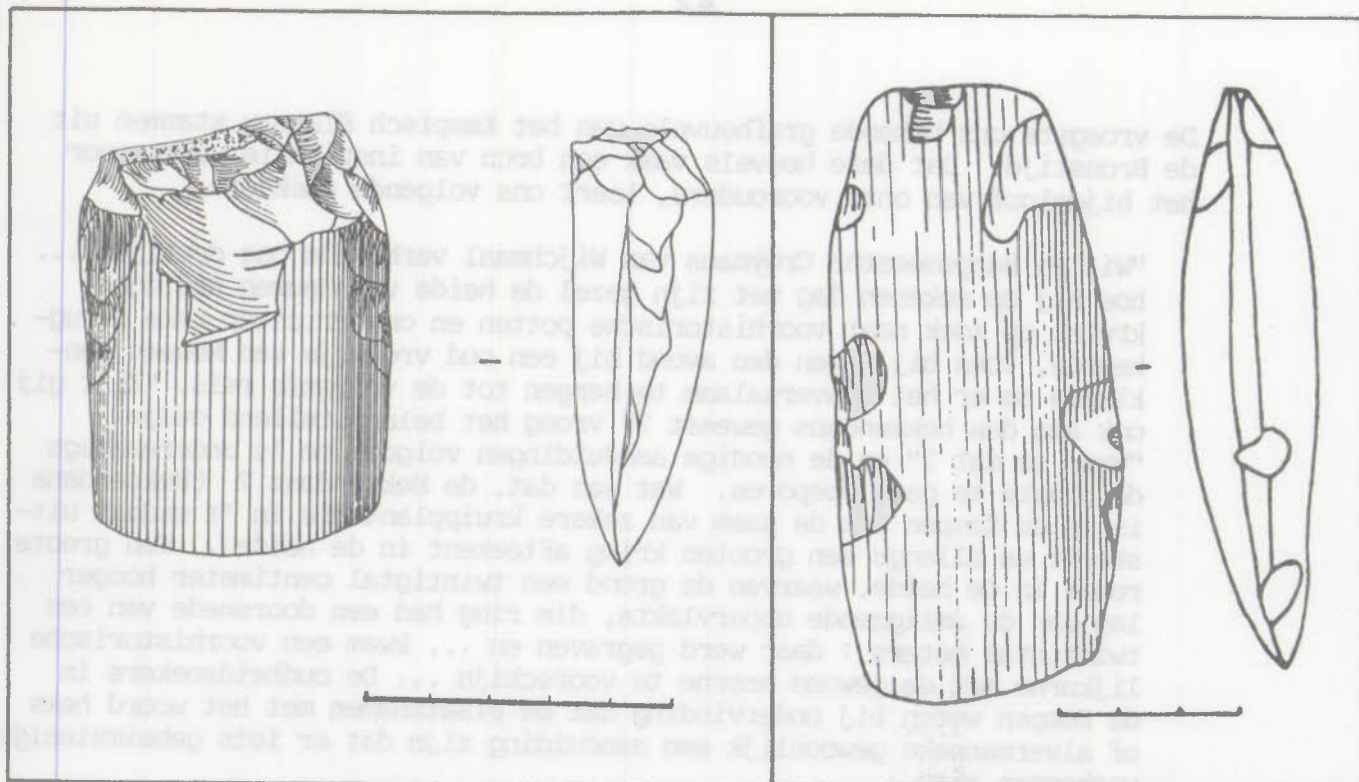
(VAN DE WEERD, H., 1936 : 234)

IV. 1. DE VROEGE BRONSTIJD (2.200-1.700 v.C.)

De overgang van Laat-Neolithicum naar Vroege Bronstijd is in de lage landen duidelijk niet met horten en stoten verlopen. Onze streken worden vanaf 2.200 v.C. bevolkt door lieden die potten bakken van mindere kwaliteit dan die van hun voorgangers, versierd met motieven die ze vaak aanbrengen met een met draad omwikkeld plankje of vuursteentje, het "Wikkeldraadaardewerk". Deze mensen worden dan ook de Wikkeldraadlieden genoemd.

Ofschoon men in België en Zuid-Nederland slechts weinig grafheuvels uit deze periode gevonden heeft - waarschijnlijk zijn de meeste geplunderd door sluikdelvers - schijnt er in het grafritueel toch een continuïteit met de Laat-Neolithische bekerculturen te zijn (o.a. in de oriëntatie van de dode en in de heuvelstructuren).

Nederzettingssporen van de Wikkeldraadlieden waren in Vlaanderen tot voor kort al even schaars. Slechts de laatste jaren kon aangetoond worden dat de bewoning in onze contreien toch intenser moet geweest zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Zo vond men wikkeldraadscherven te Lanaken, Rekem, Geistingen en op de opgraving te Wijshagen-Rieten. Bij deze laatste vindplaats horen ook vuurstenen werktuigen, o.a. een gevleugelde pijlpunt, een bladvormige pijlpunt en meerdere schabbers (zie afb. blz.). Vlak in de buurt van deze nederzetting troffen we enkele vuurstenen geslepen bijlen aan (zie afb. blz.). Het lijkt er dus op dat de opkomende bronshandel de levenswijze van deze mensen nog maar nauwelijks beïnvloed heeft. Opgravingen in Nederland hebben aangetoond dat de Wikkeldraadlieden er een agrarische leefwijze op nahielden (rund, varken, schaap en geit). Ook het fokken van paarden kwam meer en meer in de mode. Het vee werd gehoeft op heideterreinen die in deze periode een felle uitbreiding namen. Het gebruik van pijlpunten wijst erop dat de jacht - waarschijnlijk op kleinwild - nog steeds belangrijk was als aanvullende voedselbron.

Boven : Links : gepolijst bijltje gevonden op de opgraving te Wijs-
hagen-Rietem, nabij het Wikkeldraedsite (tekening L. Jansen) Rechts:
fragment van gepolijst bijltje, gevonden op een veld in de buurt
van de opgraving te Wijs-hagen-Rietem (naar CREEMERS, 1986) Onder:
De "Tuudsberg", een ringwalheuveld uit de Midden-Bronstijd te Gruitrode
(MARIEN, 1952 naar DENS, 1897)

IV. 2. DE MIDDEN BRONSTIJD (1.700-1.100 v. C.)

Rond 2.000 v. C. leidt de macht van welstellende "veebaronnen", die daarenboven grote belangen hebben in de metaalhandel - zij controleren de handelsroutes van het brons dat werd vervaardigd uit koper van West-Brittannië en Ierland en tin uit Cornwall - tot het ontstaan van de Wessexcultuur in Zuid-Engeland. In deze periode worden heiligdommen als Stonehenge op monumentale wijze uitgebouwd.

Onze streken komen via deze bronshandel onder invloed van de Wessexcultuur en al snel worden heel wat elementen van hun grafritus overgenomen.

De Kempense grafheuvels worden nu opgebouwd naar Zuid-Engelse voorbeelden.

Naast de lijkbegraving komt nu ook de crematieritus in gebruik. De dode wordt verbrand en de as wordt in de ruwwandige urnen - de zgn. Hilversumurnen (1) - gestopt. De vormen en de decoratieschema's van dit aardewerk zijn vaak afgeleid van voorbeelden uit de Wessexcultuur. In de Lage Landen staan de dragers van deze hybride cultuur bekend als de "Hilversumlieden".

Eén van de meest opvallende grafmonumenten in de Belgische Kempen was wel de "Tuudsheuvel" die te Gruitrode, nabij de grens met Wijs-hagen lag. Doordat deze "ringwalheuvel" in het begin van deze eeuw genivelleerd werd, is zijn ligging ons onbekend.

De Tuudsheuvel was aan de voet omgeven door een lage wal en door een greppel en had 28 m diameter (zie afb. blz. 43). In de Wessexcultuur komen identieke grafmonumenten, "Disc Barrows", voor.

De bijzetting van 7 urnen, gevuld met crematieresten, rond het centrum van de heuvel doet Engels aan en is een vondst die sinds het einde van de 19de eeuw in onze streken niet meer geëvenaard werd (2). Zulke ringwalheuvels zijn echter eerder zeldzaam; een gelijkaardige grafheuvel in de Belgische Kempen is de "Heksenberg" van Wijchmaal.

Heuvels omgeven door kransen van houten palen waren een iets courantere verschijning, maar ze zijn niet kenmerkend voor de Hilversumcultuur alleen.

Misschien moet een (graf-)heuvel met paalkransen en kringgreppels die rond 1970 op de Gielisheide te Meeuwen opgegraven werd, ook in deze periode gesitueerd worden. De opgravingsgegevens zijn echter iets te summier om hierover uitsluitsel te geven.

Onlangs nog deed men te Plockroy (Wijshagen) een belangrijke vondst die in deze periode thuishoort. Het is een "Wohlde-kling", een bronzen dolk die moet gesitueerd worden in de jongere fase van de Noord-Duitse "Sögel-industrie". Ze weerspiegelt de oostelijke invloed op onze contreien.

(1) De naamgeving van deze cultuur is afgeleid van het Nederlandse Hilversum, de plaats waar een van de eerste vindplaatsen uit deze periode werd opgegraven.

(2) Verschillende auteurs, o.a. MAES, 1952 : 9-10 en MARIEN, 1952: 208 laten echter uitschijnen dat deze asurnen van het Hallstatttype waren. In dat geval zou het hier om latere bijzettingen (Vroege IJzertijd) in een grafheuvel uit de Midden-Bronstijd gaan.

In België heeft men nog niet het geluk gehad een nederzetting uit de Midden-Bronstijd te kunnen opgraven. Over het dagelijkse leven van deze mensen zijn we dan ook slecht ingelicht.

IV. 3. DE LATE BRONSTIJD (1.100 - 700 v. C.)

Terwijl in de Lage Landen de Hilversumcultuur nog in volle bloei is, ontstaat in Centraal-Europa de Urnenveldencultuur. Waar men in die streken tot nogtoe alleen maar de inhumatieritus kende, schakelt men er nu over op de crematieritus. De doden worden in grafvelden ("Urnenvelden") bij mekaar begraven. Grafheuvels geraken er uit de mode, en vanaf nu wordt er nog enkel gebruik gemaakt van vlakgraven.

Langs de Rijnvallei enerzijds en Noordoost-Frankrijk anderzijds bereikt een verzwakte vorm van deze Centraal-Europese Urnenveldengroep onze streken rond 1.100 v. C.

In de Kempen wordt deze cultuur door de autochtone Hilversumbevolking dan nog eens omgevormd tot een eigen verschijningsvorm; zo behoudt men er het aloude gebruik van grafheuvels, die omgeven worden door kringgreppels of kringsloten. Naast deze grafheuvels komen vanaf nu ook vlakgraven voor.

De graven zijn eenvoudig; in vele gevallen worden de crematieresten gewoon in een doek gewikkeld en in de grond begraven. Meestal echter worden ze in een urn geplaatst. Soms treft men één of twee bijpotjes aan; dit houdt waarschijnlijk verband met rituele plengoffers die de familieleden bij de begrafenisplechtigheid hielden. Bij zo een begrafenisplechtigheid werd de dode in vol ornaat op de brandstapel verbrand, waarna de crematieresten (ook soms gesmolten brons) ingezameld werden.

Een aantal grafvelden van Meeuwen-Gruitrode kunnen in deze periode in gebruik genomen zijn (Perriten, Luythegge, De Bunders, Soetebeek, Donderslag, ...).

Doordat het hier om oude opgravingen gaat, waarvan de gegevens onvolledig gepubliceerd werden, hebben we hierover geen zekerheid.

(wordt vervolgd)

Guido Creemers

verbonden aan het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren en aan de Nationale Dienst voor Opgravingen

Met dank aan :

- R. Baudouin, J. Bosmans, L. Jansen, Fam. Neyens, L. Van Impe

BIBLIOGRAFIE

ATKINSON, R.I.C., 1978, Stonehenge and neighbouring monuments, London.

CREEMERS, G., 1986, Meeuwen (Meeuwen-Gruitrode, Limb.), geslepen bijl, Archeologie, 2 : 98.

CREEMERS, G., 1987, Potten kijken ... Een blik op het archeologisch onderzoek te Meeuwen-Gruitrode (Tentoonstellingscatalogus.)

CLAASSEN, A., 1971, Het Brondstijdgraf op de Gielisheide te Meeuwen, Limburg, 50 : 241-257.

DE BOE, G., 1986, De opgravingscampagne 1985 te Neerharen-Rekem (gem. Lanaken), Archaeologia Belgica, M.R. 2, 1, Brussel : 23-26.

DE LAET, S.J., 1979, Prehistorische culturen in het zuiden der lage landen, Wetteren.

DENS, CH., 1897, Etude sur les tombelles de la Campine, Ann. Soc. d'Archéol. Bruxelles, 11 : 233-255.

HEYMANS, H., VERMEERSCH, P.M., 1983, Siedlungsspuren aus Mittel- und Spätneolithikum, Bronzezeit und Eisenzeit in Geistingen, Huizerhof (Provinz Limburg). In : Miscellanea Archaeologica in honorem H. Roosens, Archaeologia Belgica, 255 : 15-64.

HUYGE, D., VAN IMPE, L., 1983, De voorgeschiedenis van het Opglabbeekse gewest. Een beknopt overzicht in een ruimer perspectief. In : Opglabbeek, een rijk verleden, J. Molemans en J. Mertens (e.d.) : 52-97.

MAES, S.F., 1952, De geschiedenis van Bree, tweede bijdrage.

MARIEN, M.E., 1952, Oud-België. Van de eerste landbouwers tot de komst van Caesar, Antwerpen.

ROOSENS, H., 1960, Wijchmaal en Wijshagen (Limburg), L'Antiquité Classique 29 : 416.

VAN DE WEERD, H., 1936, Kempische Folklore, De Limburgse Kempen, Hasselt : 233-243.

VAN IMPE, L., 1976, Ringwalheuvelds in de Kempense Bronstijd. Typologie en Datering. Archaeologia Belgica, 190.

de reengenoeten meeuwen 10

V.l.n.r. Jozef Kerfs, Jaak Vaesen, Albert Janssen, Jan Leyssen, Quiri Schrooten, Robert Bauduin, Jean Bosmans, Martin Vliegen, Godelieve Geerkens, Noël Paesen, Jaak Thaens, Thomas Jaenen, André Claes, Johan Corstjens

Miéver kal

Een grondige inventaris van plaatselijke benamingen van dieren en planten maken is geen sinecure. Voor wie de kennis van de locale fauna en flora beperkt is tot wat er in en rond zijn eigen huis groeit en beweegt, is een voorafgaande persoonlijke verkenning van het terrein - te velde en door lectuur - noodzakelijk. Daarna volgt een geduldige ondervraging van geschikte zegslieden aan de hand van woordenlijsten en afbeeldingen.

In de laatste twee nummers publiceerden wij dialectnamen van vogels en visen. Andere dieren komen wellicht later nog eens aan bod. In dit nummer besteden wij voor het eerst aandacht aan het ons omringend "groen".

De flora van een dorp als Meeuwen vertoont zo een enorme verscheidenheid dat selectie noodzakelijk en volledigheid quasi uitgesloten is.

De "natuurlijke" vegetatie is in de loop der eeuwen door de mensen zodanig beïnvloed dat het oorspronkelijk karakter ervan grondig gewijzigd is. Die wijzigingen in het natuurlijk milieu zijn het gevolg van "noodwendig gebruik" zoals ontginning van heidegronden, drooglegging van moerassen, rooing van loofbomen, aanplanting van dennenbossen en beschuttende houtgrachten, telen van veldgewassen, enz. Daarnaast onstond ook de erfbeplanting, die doorgaans vrij overzichtelijk bleef.

De moderne huis-en-tuintjes-mentaliteit daarentegen is op sommige plaatsen ontaard in een invasie van vreemde boom- en plantesoorten, die nog geen algemene volkse benaming hebben gekregen. Wij moeten er natuurlijk rekening mee houden dat de tuin tegenwoordig een gedeeltelijk andere functie heeft dan vroeger. Het is niet onze taak of bedoeling daar verder op in te gaan.

Voor de hiernavolgende lijst met dialectbenamingen van bomen en struiken hebben wij ons zoveel mogelijk beperkt tot "streekeigen" soorten.

De commentaar is zoals altijd beperkt tot woordverklaring en enkele weetjes. Voor wie nog meer wil weten bestaat er voldoende en goed geïllustreerde lectuur.

Uit reacties op vorige bijdragen is al gebleken dat de rubriek "Miéver kal" kritisch gelezen wordt. Aarzel dus niet uw correcties en aanvullingen zo vlug mogelijk kenbaar te maken.

BOMEN EN STRUIKEN

AALBES		<i>Sint-Jansbière (1)</i>
- rode aalbes	<i>Ribes rubrum</i>	<i>ruuj Sint-Jansbière</i>
- zwarte aalbes	<i>Ribes nigrum</i>	<i>zwarte Sint-Jansbière</i>
AARDBEIEN	<i>Fragaria</i>	<i>èèrbière</i>
ACACIA	<i>Robinia pseudoacacia</i>	<i>akkazieja (2)</i>
AZIJNBOOM	<i>Rhus typhina</i>	<i>ruuj pùuze (3)</i>
BERK	<i>Betula</i>	<i>bérk (4)</i>
- ruwe berk	<i>Betula pendula</i>	
- zachte berk	<i>Betula pubescens</i>	
BEUK	<i>Fagus Sylvatica</i>	<i>beek, bekebuim</i>
BRAAMSTRUIK	<i>Rubus fruticosus</i>	<i>dère(struuk) (5)</i>
- bramen		<i>brième</i>
- braambessen		<i>brómbière</i>
BREM	<i>Cytisus Scoparius</i>	<i>brim (6)</i>
BOSBES	<i>Vaccium myrtillus</i>	<i>bosbière (7)</i>
BOSRANK	<i>Clematis vitalba</i>	<i>win</i>
CEDER	<i>Cedrus libani</i>	
CIPRES	<i>Cupressus</i>	<i>siepres</i>
- Californische c.	<i>Cupressus lawsioniana</i>	
- Italiaanse c.	<i>Cupressus sempervirens</i>	
DEN	<i>Pinus</i>	<i>den (8)</i>
- grove den	<i>Pinus sylvestris</i>	<i>bosden, graov den, ziéden</i>
- Zwarte den	<i>Pinus nigra</i>	<i>Uústenriekse den</i>
- Corsicaanse den	<i>Pinus nigra poiretiana</i>	<i>Korsekaanse den</i>
- Weymouthden	<i>Pinus strobus</i>	<i>wiemotden</i>
- struikden	<i>Pinus banksiana</i>	<i>struukden</i>
- bergden	<i>Pinus mugho</i>	<i>kruupden, dwergden</i>
EIK	<i>Quercus</i>	<i>èik (9)</i>
- zomereik (steeleik)	<i>Quercus robur</i>	<i>zuumerèik</i>
- wintereik (steeneik)	<i>Quercus petraea</i>	<i>winterèik</i>
- Amerikaanse eik	<i>Quercus borealis</i>	<i>Ammerikaansen èik</i>
ERWTENBOOMPJE	<i>Caragana arborescens</i>	<i>ertebèimke</i>
ES	<i>Acer</i>	<i>ès(se)</i>

ESDOORN	Acer	
- gewone esdoorn	Acer pseudoplatanus	
- Noorse esdoorn	Acer platanoides	
- Spaanse aak	Acer campestre	
FRAMBOOS	Rubus Idaeus	hinnebière (10)
FUCHSIA	Fuchsia Hybrida	bellekes
GAGEL	Myrica gale	gaolhuut, vlegenhuit (11)
GELDERSE ROOS	Viburnum opulus	sniébel
GOUDENREGEN	Laburnum anagyroides	guiwe rêngel (12)
HAAGBEUK	Carpinus betulus	hèringskes
HAZELAAR	Corylus avellana	hazenuúte (13)
HONDSROOS	Rosa canina	wil ruúze (14)
HOP	Humulus lupulus	hóp (15)
HULST	Ilex aquifolium	hilst, hilzenhuit, hilzedère (16)
JENEVERBES	Juniperus communis	bèkelèèr (17)
KAMPERFOELIE	Lonicera	
- blauwe k.	Lonicera coerulea	
- rode k.	Lonicera xylostea	
KARDINAALSHOED	Euonymus europaeus	
KASTANJE		
- tamme kastanje	Castanea sativa	kerstanele, kerstanieje
- paardekastanje	Aesculus hippocastanum	wil kerstanieje
KERS		
- zoete kers	Prunus avium	kattekièr se
- zure kers	Prunus cerasus	zoor kièrse
- vogelkers	Prunus padus	keskeshuit
- Amerikaanse vogelkers	Prunus serotina	
KLIMOP	Hedera helix	wintergreen
KORNOELJE	Cornus sanguinea	
KRENTEBOOMPJE	Amelanchier vulgaris	krintebèimke
KRUISBES	Ribes uva-crispa	krónsele (18)
KWEEPEER	Cydonia vulgaris	kwiépère (19)

LIJSTERBES	Sorbus aucuparia Sorbus intermedia	kliesterhuit, klies- terbière (20)
LINDE	Tilia	linne(buim) (21)
- zomerlinde	Tilia platyphyllos	
- winterlinde	Tilia cordata	
- Hollandse linde	Tilia europaeus	
MAHONIA	Mahonia aquifoliul	inkbière (22)
MARETAK	Viscum album	marentak, heksebessem
MEELBES	Sorbus aria rupicola	
MEIDOORN	Crataegus	mèijduure(n)
- éénstijlige m.	crataegus monogyna	
- tweestijlige m.	crataegus oxyacantha	
NOTEBOOM	Juglans regia	nuutebuim
MISPELAAR	Mespilus germanica	mispel(èèr) (23)
OLM	Ulmus	olm
- gewone olm	Ulmus carpinifolia	
- ruwe olm	Ulmus glibra	
PALMBOOMPJE	Buxus sempervirens	palmbèimke, palm- struuk (24)
PLATAAN	Platanus	plataan
POPULIER	Populus	
- ratelpopulier	Populus tremula	èspe (25)
- Italiaanse p.	Populus nigra italica	Ittaljaanse poppelere
- Canadese p.	Populus canadensis	kanneda, kannedare
ROZENSTRUIK	Rosa	ruuzestruuk
- Japanse bottelroos	Rosa rugosa	wil ruuze, papekiétels
- stokroos	Althaea rosea	stokruuze
PRUIMEBOOM	Prunus	pruumebuim
- kroospruim	Prunus insitia	wil pruume
PEPERBOOMPJE	Daphne mezereum	
SERING	Syringa vulgaris	mèijblome
SLEEDOORN	Prunus spinosa	sniékreke, kreke, krekenuit
SNEEUWBES		
SPECERIJSTRUIK	Calycanthus floridus	wienknip

SPAR	Picea	
- gewone spar	Picea abies	grèin
- sitkaspar	Picea sitchensis	sitkaden
TAXUS	Taxus baccata	taksis
THEEBOOMPJE	Spiraea salicifolia	
VLIER	Sambucus nigra	klatspiepenhuit (26)
VUILBOOM	Rhamnus frangula	hónshuit, hónzenhuit (27)
WEGEDOORN	Rhamnus catharticus	
WIJSTOK	Vitus vinifera	driuwewieger (28) driuwewiejer
WILDE APPEL	Malus sylvestris	hèigeppelkes
WILDE KAMPERFOELIE	Lonicera periclymenum	ziukerkkes
WILDE PEER	Pyrus communis	
WILDE WINGERD	Ampelopsis quinquefolia	wille wieger, wille wiejer
WILG	Salix	wieje
- knotwilg	Salix alba	sùutse
- karwilg	Salix viminalis	wisse
- waterwilg	Salix caprea	ketsjes
ZILVERSPAR	Abies alba	zilverden
ZUURBES	Berberis vulgaris	driejdèrese tekskes (29)

COMMENTAAR

- (1) Zo geheten omdat ze normaal omstreeks de feestdag van Sint-Jan-de-Doper (24 juni) kunnen worden geoogst.
- (2) Het geelkleurige hout van de accacia wordt gebruikt om ladders van te maken.
- (3) Zo genoemd naar de bloeiwijze. Hetzelfde woord als in "reetpuuze" (= rietpluimen).
- (4) Een berkerijs ("bèrkeries") werd vroeger op veel plaatsen gebruikt om 's zaterdags de mesthof ("mèsteref") te keren.
- (5) Als afgeleid werkwoord in "zich dère", d.i. armen of benen schrammen aan bramen.
Brième : de buigzame twijgen van de braamstruik werden vroeger geschild en gekloven voor vlechtwerk.

Brombière : vgl. Dts. Brombeere

Brombiérevlaaj is een gekend streekgerecht in Opglabbeek.

- (6) Meestal meervoud "brimme". Vroeger gebruikt om bezems ("bessems") en bijenkorven ("biejkare) van te maken.

Topjes van jonge brem werden gebruikt als remedie tegen diarree bij konijnen.

Van iemand die tot alles bereid is om in de gunst te komen zegt men :
"hèè leet zich 'n brim duur z'n kont trèkke viér e knepke".

- (7) De gewone of blauwe bosbes groeit nu vooral in naaldbossen op zandgrond. De vruchten van deze in het wild groeiende plant zijn voor consumptie geschikt, maar het plukken ervan (juli-augustus) is een tijdrovende en delicate bezigheid. Het Limburgse dorp Opoeteren heeft op dat gebied een stevige traditie, met als hoogtepunt de jaarlijkse bosbessenkermis. De traditionele "bosbiérevlaaj" wordt er geserveerd met heerlijke bosbessenlikeur " 't Oterke" (ook in de handel verkrijgbaar).

- (8) Het grootste gedeelte van de eigendommen van de Gemeente en de Kerkfabriek van Meeuwen werd in de 19e eeuw met dennen beplant. Zodra een dennenbos tot rijpheid was gekomen ging men over tot kaalkapping en herbepanting.

De kaprijpe bossen werden door een beëdigde meetkundige schatter ter plaatse geschat en vervolgens "ten gronde af" openbaar verkocht. Voor Gemeente en Kerkfabriek betekende dit een belangrijke bron van inkomsten. Niet zelden rekende men op de opbrengst van houtverkoop om dure werken uit te voeren. Het permanent onderhoud van die bossen was een arbeidsintensieve bedrijvigheid die veel mankracht vergde. Gemeente en Kerkfabriek traden op als werkgevers. Het werk bestond uit : ploegen met de bosploeg, planten met de schup (30 000 à 40 000 planten per ha.), meststoffen zaaien met de hand (kainiet en metaalslakken), sleunen van dorre takken, uitdunnen om de drie jaar vanaf het 6de à 7de jaar (het dunsel werd verkocht), opruimen van omgewaaide en rotte dennen, wegkappen van schadelijke heesters, stronken uithalen na kaalkapping. Precieze gegevens over inkomsten en uitgaven vindt men in de rekeningen van Gemeente en Kerkfabriek.

- (9) Wanneer men het lege dopje van een eikel met de twee duimen bijna volledig afsluit en er dan heel hard op blaast, ontstaat er een hoge fluittoon.

Vroeger werden er nog veel eikels geraapt voor de varkens. Tegenwoordig worden ze verkocht als voer voor reeën.

Tijdens strenge winters zijn afgevallen eikels een uitstekend lokaas : voor wilde duiven.

Geroosterde, gemalen eikels werden tijdens de oorlog gebruikt in de plaats van gemalen koffie.

- (10) Vgl. Dts Himbeere

In Dudens Herkunftswörterbuch wordt de herkomst van het woord in verband gebracht met "Hinde" (Ned. hinde = wijffe van het hert) op basis van o.a. Oudhoogduits "hint-peri" en Oudsaksisch "hint-beri".

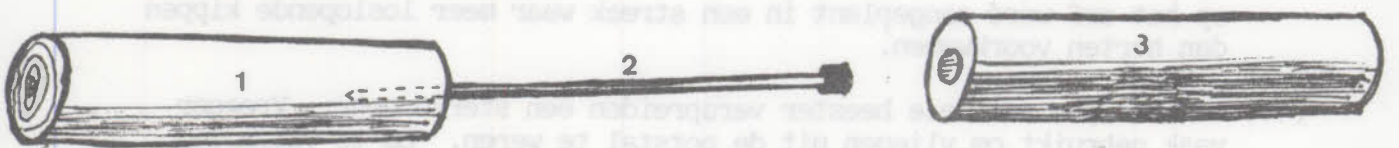
Gelijkmaking van -nd- tot /n/ met of zonder behoud van de doffe klinker in de tweede lettergreep komt in het Meeuwens dialect vrij veel voor.

Bijvoorbeeld : "Lin" = Linde (plaatsnaam) naast "linne" = lindeboom.

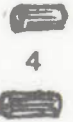
De ontwikkeling van "hinde" tot "hinne" (zeker in samenstelling) is taalkundig aannemelijk.

De betekenisassociatie met "kippen" (dial. hinne) is begrijpelijk en allicht te situeren in de tijd dat de in het wild voorkomende heester op het

KLATSPIEP (Ned. proppeschieter)

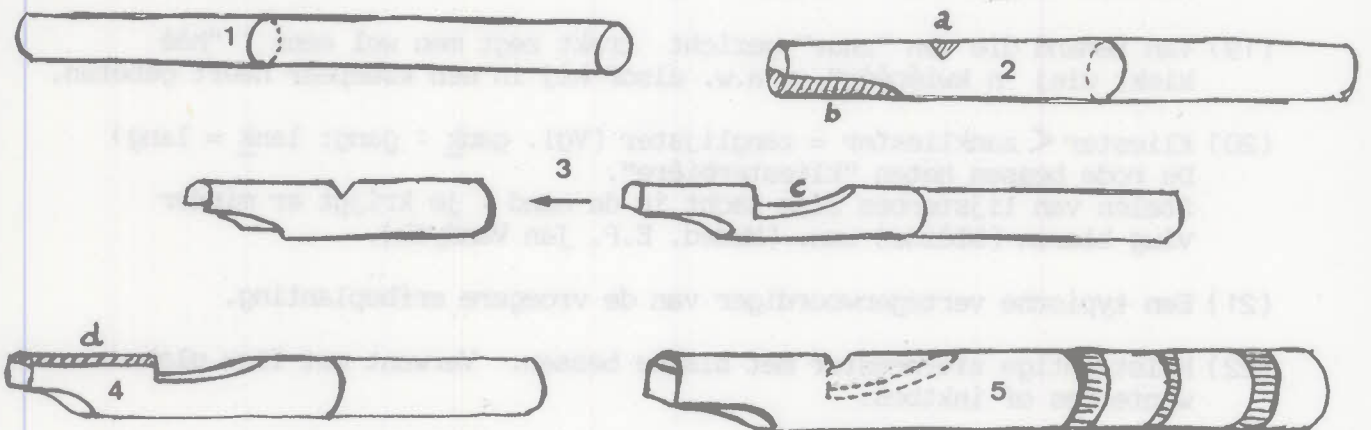

1. steel
2. stamper (b.v. lange nagel met platte kop)
3. bus : stuk vlierhout waar de weke kern uitgehaald is
4. proppen (b.v. gekauwd van gezwingeld vlas)

Prop (a) wordt met de stamper tot vooraan in de loop geschoven. Prop (b) wordt achteraan in de bus gestoken en met de stamper in de loop gestoten. Door de samengeperste lucht tussen beide proppen zal prop (a) met een klap wegschieten. Herladen door een nieuwe prop achteraan in de bus te steken.

FLEITEKE (Ned. fluitje)

1. Neem een levend stuk vuilhout (honshuit) van ca. 15 cm met gave schors en maak een schorsdiepe insnijding op ca. 7 cm van het uiteinde. 2. Snijd de gearceerde delen (a en b) weg zoals op de tekening. 3. Bevochtig het ingesneden schorsgedeelte met speeksel en klop de schors voorzichtig los met de heft van het mes, zonder ze te beschadigen. Schuif de losgekomen schors met een draaiende beweging van het hout. Snijd daarna een behoorlijke resonantieholte (c) uit in het ontschorste stuk. 4. Snijd het gearceerde deel (d) weg (de spleet). 5. Schuif de schors voorzichtig op de oorspronkelijke plaats. Het niet ontschorste deel versieren door cirkelvormige of spiraalvormige reepjes schors te verwijderen met de punt van het mes.

op het erf werd aangeplant in een streek waar meer loslopende kippen dan herten voorkwamen.

- (11) De blaadjes van deze heester verspreiden een sterke geur. Vroeger vaak gebruikt om vliegen uit de potstal te weren. Om te vermijden dat bepaalde vliegen met de koeien in de stal trokken, hingen sommige boeren een bundeltje gagelhout ("vlegebessen") in het midden van de staldeur ter hoogte van de ruggen van de koeien. De "vliegenbezem" werd in een zak gestopt en de gevangen vliegen werden daarna doodgeklopt.
- (12) Wordt nogal eens verward met "forsythia".
- (13) Hazelnoten. Genoemd naar de vruchten. In ons dialect wordt de l niet uitgesproken. Hazelnoten zijn gegeerd door eekhoorntjes en Vlaamse gaaien.
- (14) De vruchten worden "papekiele" genoemd.
- (15) Wilde hopplanten groeien op waterhoudende grond, bijv. de vallei van de Abeek.
- (16) Altijd groene heester met stijve, stekelige, glanzende bladeren, witte bloemen en rode bessen. Vroeger vaak afgebeeld op kerstkaarten en gebruikt als kerstversiering.
- (17) Vroeger diende een "bèkelèrentak" boven de voordeur als uithangbord voor een zgn. borrelcafé.
- (18) Dit woord is verwant met gewestelijke vormen in Duitsland : Rijnlands "Krünschel", Keuls "Krönzel".
- (19) Van iemand die een "zuur" gezicht trekt zegt men wel eens : "hèè kiekt wiej 'n kwiépèè", m.a.w. alsof hij in een kweeper heeft gebeten.
- (20) Kliester < zankliester = zanglijster (Vgl. gank : gang; lank = lang)
De rode bessen heten "kliesterbière".
Stelen van lijsterbes zijn zacht in de hand : je krijgt er minder vlug blaren (blèine) van. (Meded. E.P. Jan Vandyck).
- (21) Een typische vertegenwoordiger van de vroegere erfbeplanting.
- (22) Hulstachtige sierheester met blauwe bessen. Verwant met Ilex glabra = winterbes of inktbes.
- (23) Hout van de mispelaar werd vroeger gebruikt om wandelstokken van te maken. Het handvat verkrijgt men door het bovenste uiteinde boven het haardvuur of in kokend water te verwarmen, te plooiën en daarna in de gewenste stand vast te binden.
De uitdrukking "van de mispel kriege" stamt uit de tijd dat lijfstraffen in de opvoedkunde nog geen taboe waren.
De vrucht van de mispelaar wordt pas na de winter gegeten, wanneer zij rijp of overrot is (na de vorstperiode).
- (24) In Meeuwen wordt de jaarlijkse palmwijding ("palmwiejes") door de geestelijkheid en de praktiserende gelovigen in ere gehouden.
Op Palmzondag gaan vooral oudere gelovigen met een busseltje palmtakjes naar de kerk. Op de vier hoeken van elk perceel wordt een kruisje in

de grond getekend en een palmtakje gestoken.
 Woning, stallen en religieuze voorwerpen worden eveneens gepalmd.
 Vroeger staken sommige mensen ook een palmtakje aan de haam van het
 paard, aan de kar of de ploeg en zelfs aan de lamp van de fiets. Het
 was ook de gewoonte bij hevig onweer een gedroogd palmtakje in de open
 haard of de kachel te verbranden.
 Palmhout wordt gebruikt in de pijpenindustrie.

- (25) Ook in de uitdrukking "riejere wiej 'n èspeblaad".
- (26) Het hout van de vlier werd vroeger door kinderen gebruikt om een
 proppenschieter ("klatspiep") van te maken.
- (27) Vroeger gebruikt in vitselwerk en bij het dekken met stro.
- (28) Wieger < wingerd (Vgl. kiekhoost < kinkhoest)
- (29) Driejdèrese < driej = drie + dèrese = doornse : driedoornige

J. Bosmans

S C H O O L R I J M P J E

Op 19 mei 1985 had ik te Maaseik een gesprek met Mevrouw Ketsman-Huysmans
 (°2 februari 1899) over de Meeuwense Pauselijke Zouaaf Pieter Jan Max
 (zie 2de jg. nr. 1, blz. 17 e.v.).

Deze dame die P.J. Max (°Meeuwen 1841) nog gekend heeft, bezorgde me de
 tekst van een gedichtje uit zijn schooltijd.

DES WINTERS ALS HET VRIEST
 ALS SNEEUW HET VELD BEDEKT
 DAN IS DE WEG NAAR SCHOOL
 ZO IJSELIJK GEREKT

MAAR ALS DE KOEKOEK ROEPT
 DAN IS DE LENTE DAAR
 DAN IS DE WEG NAAR SCHOOL
 MAAR HALF ZOLANG VOORWAAR

WIE ECHTER GAARNE LEERT
 KLAAGT NOOIT VAN LANGEBAAN
 BIJ GUUR OF GOED SEIZOEN
 ALS HIJ NAAR SCHOOL MOET GAAN

Martin Vliegen

Wij danken

in het bijzonder pastoor Thoelen, die na 19 jaar druk apostolaat onze parochie zal verlaten om wat op adem te komen in het vooruitzicht van een lange en welverdiende rust.

Voor de Reengenoten was E.H. Thoelen een goede vriend op wiens belangstelling en medewerking wij altijd konden rekenen. Wij zijn er dan ook van overtuigd dat de wederzijdse gevoelens van sympathie ook na zijn vertrek uit Meeuwen zullen blijven bestaan.

- het Gemeentebestuur van Meeuwen-Grutrode voor de goede samenwerking bij de tentoonstelling in het gemeentehuis;
- alle personen die voorwerpen en archivalia in bruikleen afstonden voor deze tentoonstelling;
- de heer Willy Feyen voor oude liedjes;
- de familie Berben-Vrolyx voor oude liedjes;
- de heer Leo Meermans voor fotocopieën van archiefstukken uit het Rijksarchief te Hasselt;
- de heer Marcel Kerfs voor doodsprentjes;
- E.H. Henri Vandervelden voor verschillende attenties per post;
- al de zegslieden die Noël Paesen hebben geholpen bij zijn onderzoek naar het herbergleven in Meeuwen.

U I T S L A G T O M B O L A (tentoonstelling)

De winnende nummers waren : 222 - 15 - 887 - 310 - 329

De winnaar met het nummer 222 wordt verzocht zijn prijs bij de penningmeester af te halen vóór 10 oktober.

De overige vier prijzen zijn reeds afgehaald.

HEEMKRING " DE REENGENOTEN " MEEUWEN

ADRESSENLIJST

VOORZITTER

BOSMANS Jean	Beemdstraat 77 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463620
--------------	--	-----------------

SECRETARIS

SCHROOTEN Quiri	Weg op Bree 58 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463237
-----------------	--	-----------------

PENNINGMEESTER

KERFS Jef	Gruitroderbaan 30 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/462757
-----------	---	-----------------

KERNLEDEN

BAUDOUIN Robert	Wijshagerkiezel 16 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/472735
-----------------	--	-----------------

CLAES André	Boogstraat 16 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464703
-------------	---	-----------------

COORSTJENS Johan	Nicolaas van Brederostr. 1 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/854523
------------------	--	-----------------

CREEMERS Guido	Gouverneur Verwilgens. 17/5 3500 HASSELT	
----------------	---	--

GEERKENS Godelieve	Zouwstraat 17 3600 GENK	Tel. 011/353434
--------------------	----------------------------	-----------------

JAENEN Thomas	Hoekstraat 10 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464744
---------------	---	-----------------

JANSSEN Lambert	Weg naar Helchteren 41 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463577
-----------------	--	-----------------

KERFS Jozef	Arkstraat 100 3760 LANAKEN	Tel. 011/714771
-------------	-------------------------------	-----------------

LEYSSSEN Jan	Broekkantstraat 13 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464850
--------------	--	-----------------

PAESEN Noël	Gruitroderbaan 73 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/462698
-------------	---	-----------------

TAENS Jaak	Elzenstraat 13 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464757
------------	--	-----------------

VAESEN Jaak	Helipoststraat 42 3500 HASSELT	Tel. 011/270159
-------------	-----------------------------------	-----------------

VLIEGEN Martin	Hoekstraat 5 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463109
----------------	--	-----------------

DE REENGENOTEN

TIJDSCHRIFT VAN GESCHIED- EN HEEMKUNDIGE KRING

"DE REENGENOTEN"

MEEUWEN

ZEVENDE JAARGANG 1987-1988 nr. 2

Typist : Paul VLIEN

Omslagontwerp : Etienne SCHROOTEN

ABONNEMENT

220 F (twee nummers)

BANKREKENING : KB 452-4006549-75

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER : J. BOSMANS Beemdstraat 77 3578 MEEUWEN-GRUITRODE

I N H O U D

	<u>blz.</u>
1. Woord vooraf (J. Bosmans)	1
2. Van horen zeggen (Jozef Kerfs)	2 ✓
3. Een eigenaardig proces van de 18de eeuw in de Kempen (P. Van Baelen- G.Geerkens)	5 ✓
4. Zo d'ouden zongen (J. Bosmans)	11 ✓
5. Pro memorie : '14-'18 (J. Bosmans)	21 ✓
6. De eerste mensen in de streek van Meeuwen (G. Creemers)	40 ✓
7. Miéver kal (J. Bosmans - Q. Schrooten)	47 ✓
8. Schoolrijmpje (M. Vliegen)	55 ✓
9. Wij danken ...	56

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN AFGEDRUKT OF OVERGENOMEN ZONDER VOORAFGAANDE
SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN DE VERANTWOORDELIJKE UITGEVER(S)
